

NORSK NATUR

Nr. 6 November 1982

ISSN 0549-687X

Norges Naturvernforbund

NATURVERNFORBUNDET MENER !

Til tross for at Miljøverndepartementet har fått en nominell økning i sitt budsjett på 2,3 prosent, eller rundt 19 millioner kroner, betyr dette en reell neskjæring som vil få konsekvenser når midlene skal fordeles på konkrete natur- og miljøverntiltak i 1983, slår generalsekretær Torbjørn Paule fast i en kommentar til regjeringens fremlagte budsjett. Naturvernforbundet kan bare tolke dette som et tegn på at natur- og miljøvern ikke står øverst på Høyre-regjeringens liste over prioriterte saker. Olje- og energidepartementets budsjett bærer preg av en nedprioritering av tiltak for energiøkonomisering og utvikling av alternative energikilder, mens det er satt av rikelige midler til videre kraftutbygging med en økning på hele 23,8 prosent i forhold til fjoråret.

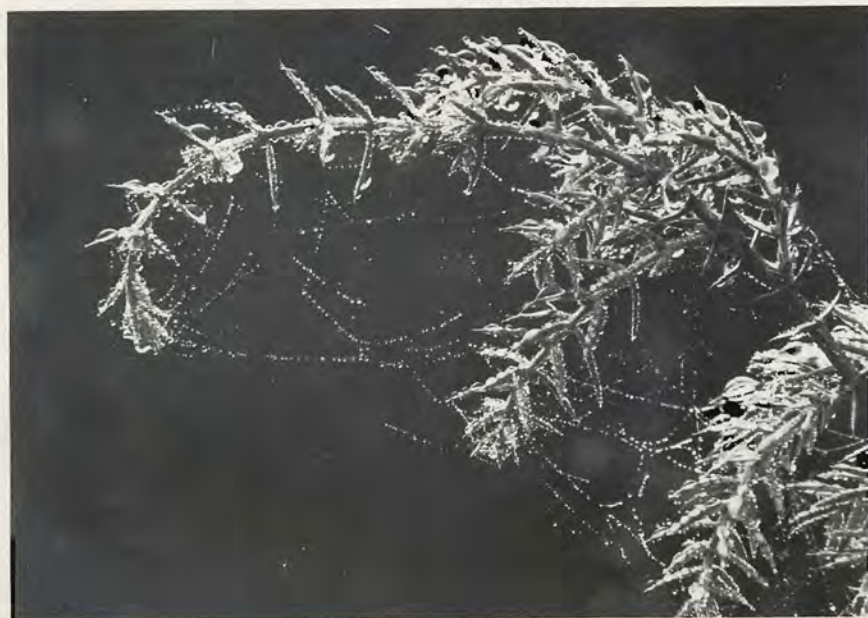
Naturvernforbundet synes videre det er ille at regjeringen bruker kommunenes dårlige råd som påskudd til ikke å bevilge midler på Miljøverndepartementets budsjett til kommunale renseanlegg. Tvert imot bør regjeringen påta seg et større ansvar overfor kommunene og øke tilskuddsrammen til slike anlegg, sier Paule. Forurensningssituasjonen er alvorlig i mange kommuner og utbyggingsprogrammet bør forseres, mener Naturvernforbundet.

At også midlene til miljøforskning er beskåret er etter forbundets mening betenkelig. Sett i lys av at vi nå står overfor stadig større og for oss også uvante naturinngrep som krever en sterk utrednings- og forskningsinnsats m.h.t. evt. miljøkonsekvenser, er reduksjonene på forskningssiden alvorlige. Man kan være fristet til å si det så sterkt at Regjeringen ønsker en «la det skure og gå»-politikk på dette området, mener Torbjørn Paule.

Naturvernforbundet mener at strømprisen må samstemme med utbyggingskostnadene for ny kraft. Imidlertid må ikke prispolitikken ses løsrevet fra investeringspolitikken der målet må være å dekke forbrukernes energibehov på billigst mulig måte med minst mulig skadevirkninger. En fortsatt satsing på ytterligere krafttilførsler som Olje- og energidepartementet legger opp til gjennom sitt budsjett, er etter forbundets mening en enorm sløsing med milliardbeløp og naturverdier. Det naturlige ville nå være å satse på energiøkonomiseringstiltak. Men regjeringen har lagt energiøkonomiseringsprogrammet på is og påfører dermed statskassen uttellingene som vil gi husholdningene unødige høye belastninger, sier Norges Naturvernforbund.

Naturverdier nedprioriteres.

Foto RF/NN

NORSK NATUR

NR. 6 – NOVEMBER 1982 – 18. årg.

Tidsskrift for
natur- og miljøvern

Utgitt av
Norges Naturvernforbund

Fung. redaktør:
Sylvi Struksnes

Ansvarlig (fung.)
Torbjørn Paule

Redaksjonsutvalg:
Bredo Berntsen, Trond A. Svensson,
Ragnar Vik, Espen Wæhle, Anders
Goksøyr generalsekretæren og
redaktøren.

AV INNHOLDET

Vern av Trollheimen	164
Norsk hvalfangst – hva nå?	168
Jerv og rein i Gjengedalsfjella	173
Hattebergvassdraget	180
Stemmeseddel	184
EN-ØK – over og ut	186
Litteratur om natur	188
Hunden i skogen	190

Norsk Natur utkommer med seks nummer årlig.

Årsabonnement: kr. 75, –

(Medlemskap inkluderer ab.)

Enkelteksemplarer kr. 13.50.

Trykt i offset hos
FABRITIUS A.S., Oslo

Forside: Dypfryst tyttebær –
Foto: Rolf Sørensen

Dyrere – også for «Norsk Natur» og Naturvernforbundet

Landsmøtet i Grong 1982 vedtok å øke medlemskontingenten for hovedmedlemmer fra kr. 75,- til kr. 90,- fra og med 1983. Inflasjonen spiser oss opp bakfra og tvinger oss bl.a. til å øke medlemskontingenten. Innstramminger og satsing på inntekstgivende aktiviteter er andre tiltak. Vi håper likevel at våre hovedmedlemmer fortsatt velger å støtte Naturvernforbundet med sine 90 kroner i året, og at nye medlemmer heller ikke finner denne prisen for høy for at Naturvernforbundet skal kunne arbeide aktivt og kontinuerlig med de stadig økende naturvernproblemer.

Nye styremedlemmer søkes!

I henhold til Østlandske Naturvernforenings vedtekter vil foreningen minne om at forslag til nye styremedlemmer og varamedlemmer må være styret i hende innen utgangen av januar. Østlandske Naturvernforening dekker fylkene Oslo og Akershus.

Send ditt/dine forslag til:

Jens Gram, Huldrevn. 6 A – Oslo 3
eller ring han: 02/60 54 94 (arbeid)
eller 14 97 77 (priv.)

EN.ØK – over og ut?

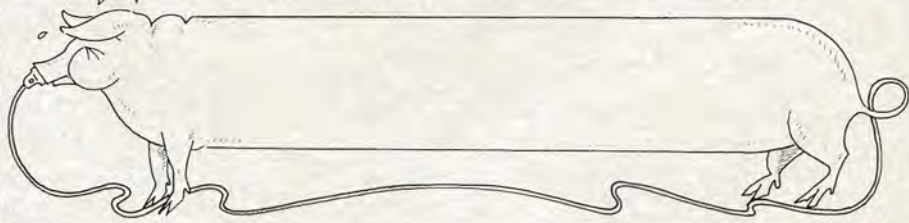
Når dette nummer av tidsskriftet går i trykken, er Stortingets budsjettdebatt over. Naturvernforbundet har gjennom flere uker gjort sitt for å påvirke Stortinget i riktig retning, særlig når det gjelder Miljøverndepartementets og Olje- og energidepartementets budsjettframlegg. Blant annet har vi drevet en smule lobbyvirksomhet blant partiene for å få dem til å fenge på ideen om at 1 milliard kroner i året skal overføres fra Statskraftverkene budsjett til Husbanken, slik at låneordninger til energispare-tiltak for boliger kan etableres. Slik mener vi å kunne spare energi tilsvarende ti Alta-utbygginger (6 TWh) i løpet av en ti-års periode. Forbundet mener oppriktig at forslaget er tuftet på erfarte tall og de best a jour-førte beregninger som er gjennomført. Forslaget er også begrunnet i de retningslinjer myndighetene selv følger i energi- og økonomipolitikken. På toppen av det hele har vi ikke tatt hensyn til at miljøkostnader ved raserte vassdrag bør telle med i investeringspolitikken, noe som ville ha gjort det langt gunstigere økonomisk med energisparetiltak.

Slik situasjonen er nå vil folk flest heller kjøpe seg en ny panelovn dersom boligen trekker og er kald, enn å

satse på energisparetiltak, enn si boligforbedring. De lønnsomme energisparetiltakene krever nemlig større engangs-investeringer enn et panelovnkjøp. Og det bevilges i dag ikke en statlig krone til finansieringsordninger som gjør det mulig å satse på den billigste løsningen i lengden, nemlig energiøkonomisering.

– Kraftutbyggingen må gå sin gang, sier statssekretær Hans Henrik Ramm i en kommentar til forbundets forslag om å overføre midler til Husbanken fra Statskraftverkene budsjett. Energisparetiltak glimrer også med sitt fravær i Arbeiderpartiets alternative budsjettframlegg. Venstre og SV følger delvis opp Naturvernforbundets forslag – og lover at jo dette er viktig og riktig. Men det blir som kjent slag i lufta når de store partiene smyer seg unna. KrF og Sp vil ikke uttale seg. (Det ville de som regel for valget 1981 i natur- og miljøverndebatten.) Reidar Due (Sp), formann i Industrikomiteen uttalte likevel at han i prinsippet er mot nedskjæring av posten for energiøkonomisering.

«Norsk Natur» vedder likevel forside på (f.eks. nr. 1/83) at Stortinget vedtar et budsjett for 1983 der energiøkonomisering har lavstatus.

Norges Naturvernforbund

Gateadresse: Akersgt. 63, Oslo
Postadresse: Boks 8268 Hammersborg, Oslo 1
Telefon sekretariat/redaksjon:
33 79 32
Telefon salg: 33 10 27

Postgiro 5094602
Bankgiro 6001 05 70835

Generalsekretær: Torbjørn Paule
Kontorsjef: Roar Sæther
Konsulent: Thor Midteng
Organisasjonssekretær: Per Valset
Informasjonssekretær: Sylvi Struksnes

Medlemskontigent

Personlig medlem pr. år. kr. 75,-
Familiemedlem (Hovedmedlems ektefelle eller hjemmевærende barn under 25 år) pr. år. 10,-
Organisasjoner, bedrifter o.l.
Minimum pr. år. kr. 500,-

Medlem av Norges Naturvernforbund er automatisk også medlem av den kretsforening (fylkesforening) vedkommende sokner til:

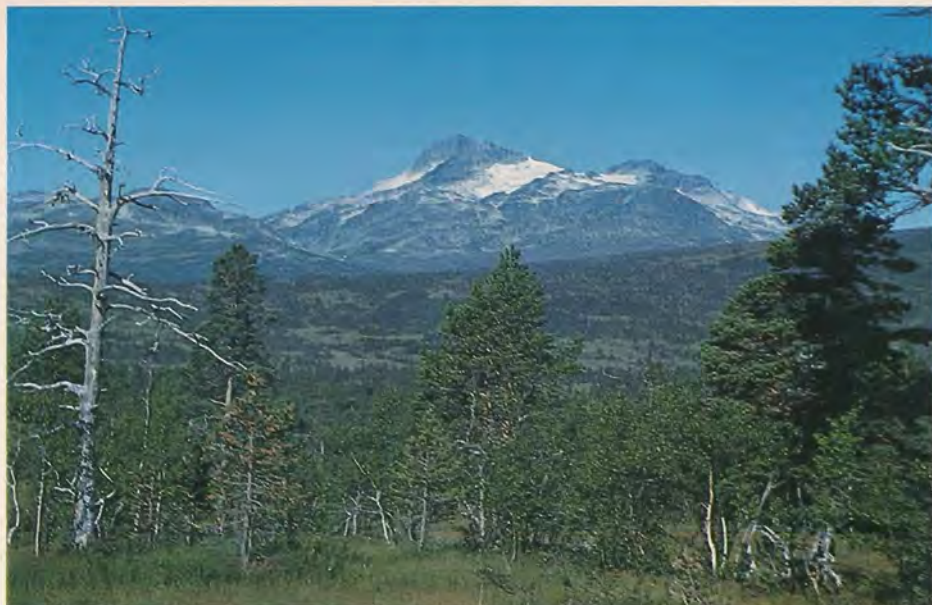
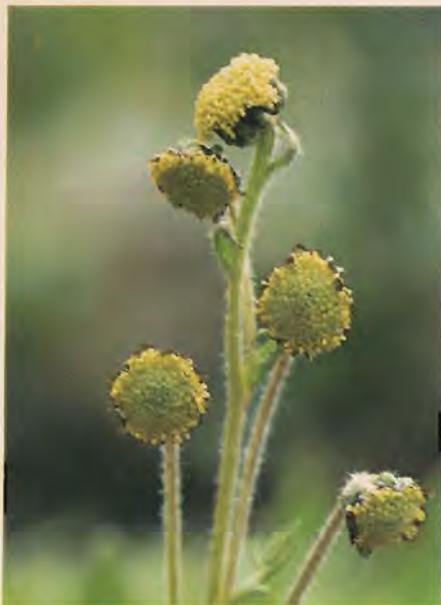
Aust-Agder Naturvern
Vest-Agder Naturvern
Rogaland Naturvern

Vestlandske Naturvernforening
Sogn og Fjordane Naturvern
Møre og Romsdal Naturvern
Sør-Trøndelag Naturvern
Nord-Trøndelag Naturvern
Nordland Naturvernforening
Troms Naturvern
Finnmark Naturvern
Oppland Naturvern
Hedmark Naturvern
Buskerud Natur- og Miljøvernforening
Telemark Natur- og Miljøvern
Vestfold Naturvern
Østfold Naturvern
Østlandske Naturvernforening
Natur og Ungdom

VERN AV TROLLHEIMEN

Av Olav Gjærevoll

På forrige side: Dalatårnet i Innerdalen landskapsvernområde. (Foto: Dagfinn Skjelle/NN). Til venstre: Norsk malurt (*Artemisia norvegica*) (Foto: Pål Hermansen/NN). Til høyre: Snota sett fra indre Folldalen. (Foto: Olav Gjærevoll).

Da landsplanen for nasjonalparker ble lagt fram i 1964, var Trollheimen til manges skuffelse ikke med. Forklaringen på dette var ganske enkel. Nasjonalparker skulle i det vesentlige ligge på statens grunn. I Trollheimen er ikke staten grunneier i det hele tatt, her er det bygdeallmenninger, sameier og privat grunn over alt.

På mange måter kan man trekke paralleller mellom Trollheimen og Jotunheimen. Som rekreasjonsområde står Trollheimen i samme stilling som Jotunheimen. Trondhjems Turistforening har gjennom lange tider hatt Troll-

heimen som et av sine viktigste virkeområder med mange hytter og et velutviklet rutenett. Det er storslått natur, særlig velegnet for fotvandrerne om sommeren. Her er rolige landskapsreformer i de østlige deler, atskillig djervere i vest.

Når det gjelder de biologiske naturkvaliteter kan man trygt si at Trollheimen kan settes meget høyt på en prioritetsliste. Området kan sidestilles med Drivdalsfjella, Jotunheimen og med de berømte områder nordpå som f.eks. Junkerdalsfjella og fjellene i Reisadalen.

Nasjonalpark i Trollheimen

Fra et vitenskapelig synspunkt er Trollheimen et nøkkelområde for forskning over hva som er skjedd i vårt land under og etter siste istid. Det er interessant å merke seg at så mange av de høyeste toppene i Trollheimen ser ut som avkortede pyramider. Også for geologene er Trollheimen et viktig studieområde. Det kan ikke være tvil om at verneverdiene i Trollheimen er like store som i andre områder som er utlagt til nasjonalparker. Hadde Trollheimen vært statsgrunn, er jeg overbevist om at Trollheimen hadde vært med på landsplanen. I sin uttalelse til forslaget om ny naturvernlov (loven av 1970) sa Surnadal kommune at «også annen grunn enn statens kan erverves til nasjo-

nalpark når det er nødvendig». Jeg antar at kommunen må ha hatt Trollheimen i tankene.

Naturingrep

Inntil forholdsvis nylig var Trollheimen ikke berørt av store inngrep i naturmiljøet. Nå er dette endret i betydelig grad. Vassdragsutbygging er skjedd i Todalsvassdraget, i Gjevilvatnet, Storlidalen og i Folldalen. Man kan vel si at disse utbyggingene ikke har berørt de områder som fra et naturvitenskapelig synspunkt er de aller mest verneverdige, men Trollheimen er blitt mindre. Veibygging spiser seg også lengre og lengre innover fra nesten alle kanter. Nødvendigheten av vernetiltak er blitt ytterst nødvendig. Dette var bakgrunnen for at undertegnede i 1973

la fram tanken om en nasjonalpark i Trollheimen.

Verneplanarbeidet

I 1977 tok Miljøverndepartementet initiativ til å få opprettet et Trollheimen-utvalg med representanter for de berørte fylker og kommuner og Miljøverndepartementet. I 1978 ble Gunnar Kvaal ansatt som planlegger. Verneplan ble lagt fram i 1980.

På samme måten som Jotunheimen er Trollheimen et ungt og «laget» navn. Det ble lansert av redaktør Håkon Løken på 1880-tallet. Noen eksakt geografisk definisjon har man vel aldri hatt. For de fleste mennesker er nok Trollheimen de sentrale fjellstrøk ved og nord for Gjevilvatnet, men utvalget har trukket en langt videre grense, også i samsvar med manges oppfatning.

Det er også akseptabelt å si at Trollheimen omfatter fjellområdet mellom Dovrebanen i øst, Oppdal-Sunnaldalen i sør, Todalsfjorden-Sunnaldsfjorden i vest og Surnadal-Rindal-øvre Orkladal i nord og nordøst. Planområdet avviker betydelig fra dette, særlig i øst der utvalget har satt grensen vest for Nerskogen.

Den foreliggende plan bygger på et omfattende materiale både naturhistorisk og kulturhistorisk. Likeså er bruken av Trollheimen gjennom tidene utførlig behandlet, jakt og fangst, seterbruk, skogsdrift og reindrift. Det foreligger både berggrunnskart og kvartærgeologisk kart. De mest lettforvitrelige bergartene (særlig glimmerskifer) forekommer nord for Gjevilvatnet og på begge sider av Storlidalen. Det er da også her at man finner de meget rike botaniske områdene. En rekke av de plantegeografisk sett viktigste fjellplantene i vår flora forekommer her, til dels i store mengder. Som

eksempel kan nevnes norsk malurt (*Artemisia norvegica*).

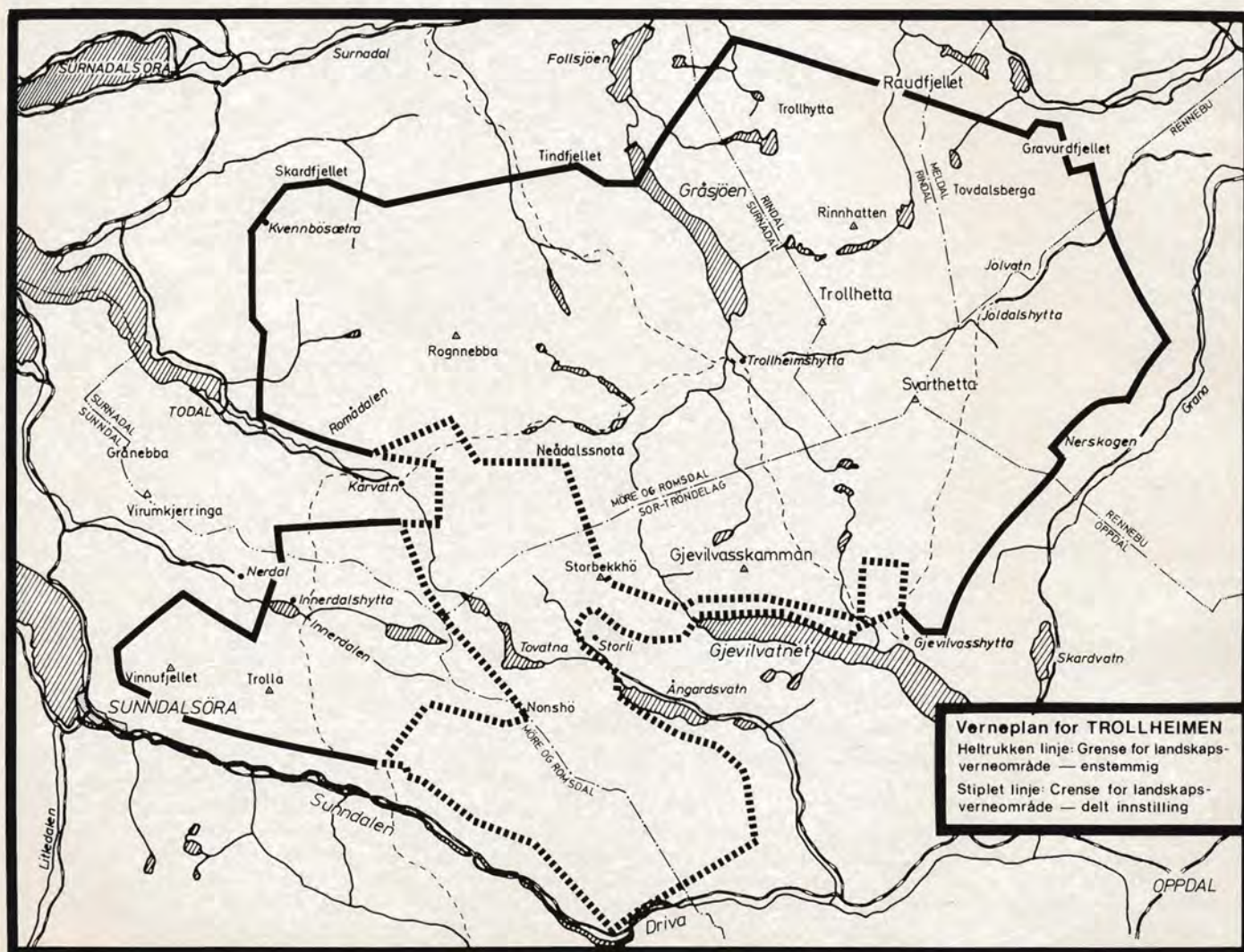
Rik flora på privat grunn

Spesielt rik er floraen i Gjevilvasskammene-Blåhø-området med en stor konsentrasjon av mange sjeldne arter. Den gode jordbunn mange steder fører til at bjørkeskogene blir både artsrike og frodige. En rekke steder finner man høystaudebjørkeskoger med mannshøy undervegetasjon av urter, bregner og gras. Variasjonen er stor fra de østlige, noe kontinentalt pregete områdene, til de vestligste, som f.eks. Søyadalen, der den oseaniske påvirkning er meget stor. Det bør understrekes at Trollheimen har langt mere oseanisk pregete områder enn Jotunheimen. Det gjelder både planteliv og dyreliv. Siden den nåværende naturvernlov ikke gir hjemmel for nasjonalpark i Trollheimen, har utval-

get foreslått et landskapsvernområde. Det er beklagelig at eiendomsform og ikke naturkvalitet skal avgjøre verneform, men slik er situasjonen. Vernebestemmelsene for et landskapsvernområde er ikke så strenge som for en nasjonalpark. I et landskapsverneområde tar man med områder som er sterkt påvirket av mennesket, ja, man kan med denne bestemmelse også verne et kulturlandskap. Egentlig var det dette siste man tok sikte på med landskapsvern, noe som ikke passer for et område som Trollheimen. Bruk av landskapsvernbestemmelsene har den fordel at man kan få med større områder, men den ulempe at vernebestemmelsene kan bli for svake.

Verneområdets størrelse

Mitt forslag fra 1973 omfattet de sentrale fjellområdene der man

Kartskisse Lise Brustad.

kunne hevde at kravene til nasjonalpark var oppfylt. Utvalget har altså kommet fram til et langt større verneområde.

Det er ikke enighet i utvalget om verneområdets størrelse. For betydelige deler har utvalget delt seg på midten i en innstilling 5 mot 5. Jeg noterer med interesse at det er full enighet om det område som i stor utstrekning er sammenfallende med det som jeg foreslo som nasjonalpark.

La oss starte i sentrum, ved Gjevilvasshytta. Der er grensen trukket slik at det rike Tyrikvamsfjellet blir med i verneområdet. Derfra går grensen i noenlunde rett linje til Nerskogen, videre til Gravurdfjellet, Raudfjellet og Tindfjellet. Der ved kommer mesteparten av det kunstige kraftverksmagasinet Gråsjøen med. I vest er grensen trukket slik at øvre deler av Søydalen og Kvenndalen blir med, likeså Romådalen. På denne måten blir en del av dalene i Vest-Trollheimen vernet, hvilket er meget verdifullt. Særlig Romådalen har mange kvaliteter både naturhistorisk og kulturhistorisk. Så langt er utvalget enig. Ved Kårvatn — kjent turiststed — er det slutt med den. 5 av medlemmene vil holde Neådalen og de regulerte Tovatna utenfor verneområdet og trekke grensen via Snota og Storbekkhø fram mot Gjevilvatnet. De øvrige 5 går inn for en grense slik at Neådalen, Gammelseterdalen og Tovatna blir med. Derved vil man kunne få et sammenhengende verneområde fra Sentral-Trollheimen til Innerdalen landskapsvernområde.

Innerdalen med i verneplanen

Når det gjelder Innerdalen er det enighet om å utvide landskapsvernområdet her til å omfatte fjellene nord for Innerdalen, dessuten Vinufjell, Øvre Grasdalen, Trolla og Sætbakkollen, dvs. at grensen vil komme til å gå helt ut mot kanten av Sunndalen. Fem av utvalgets medlemmer ønsker området mellom Sunndalen og Storlidalen med i verneområdet. Ut fra dette maksimumsalternativet vil grensen komme til å gå vest for Storli nær Høa (Kringelhø) og svinge østover mot Gjevilvatnet på høyderyggen nord for Storli.

For den gjenstående strekning på Gjevilvatnets nordside er det også uenighet i utvalget. Et flertall øn-

sker grensen nede ved vatnet, et mindretall ønsker den lagt oppe i lia slik at skogen holdes utenfor. Dette kan kanskje fortone seg bagatellmessig når en ser på kartet, men bjørkelia langs Gjevilvatnet har i betydelig grad urskogspreg og er utvilsomt et av de mest verneverdige bjørkeskogsområder i Trollheimen. Innenfor et landskapsvernområde kan man gi dispensasjon for forsiktig vedhogst til dem som har seterrett i området.

Et flertall på 7 foreslår at det innenfor landskapsvernområdet opprettes et reservat på Svartåmoen og i Svartådalen. Det er her en ganske egenartet fjellfuruskog med et sterkt urskogspreg. Ikke minst legger man merke til de mange og store tørrfuruene som skinnende biologiske bautaer.

Vernebestemmelser

For nasjonalparker har man forholdsvis godt definerte vernebestemmelser. For landskapsvernområdene vedkommende må det nødvendigvis bli betydelige forskjeller fordi verneobjektene er så varierende. I tilknytning til Dovrefjell nasjonalpark har man noen landskapsvernområder langs vei og jernbane, men med vernebestemmelser som i grunnen ligger nær opp til dem som gjelder for nasjonalparker.

De foreslåtte bestemmelsene for Trollheimen landskapsvernområde fortøner seg ganske liberale i forhold til det man har for nasjonalparkene. Det skal være tillatt med jordbruksvirksomhet på setervoller og annen kultivert mark. Likeså skal det være tillatt med hogst (men hogstflatene må ikke være over 5 da) og skogplantning (men bare furu). Etter søknad kan nydyrking

tillates, likeså bygging av jordbruksveier og kraftlinjer. Jordbruksveier har dessverre blitt bygget inn mot sentrale verneområder i de senere år.

De foreslåtte liberale regler kan sies å være nødvendige med den utstrekning som verneområdet har fått. En kan vel si at de vil få liten negativ virkning for de sentrale, aller mest verneverdige områdene. Men en trussel ligger i de liberale regler. Det er uten videre klart at for de sentrale deler av Trollheimen burde man ha hatt de samme bestemmelser som for nasjonalparkene. Trollheimen-planen understreker nødvendigheten av en revisjon av naturvernloven slik at hjemmel kan gis for opprettelse av nasjonalparker på ikke-statlig grunn. Dette spørsmål var også sterkt fremme i forbindelse med opprettelsen av Hardangervidda nasjonalpark der ganske store private arealer er med.

Det mest vidtgående alternativ for vern av Trollheimen gir et verneområde på 1253 km² (inkl. Innerdalen). Etter minstealternativet blir arealet 862 km². Til sammenlikning kan nevnes at Rondane nasjonalpark er på 572 km².

Forvaltningen

Når det gjelder verneområdets forvaltning foreslår utvalget at det skal opprettes et tilsynsutvalg for hele området der alle berørte kommuner og begge fylkeskommunene er representert. Siden mesteparten av verneområdet ligger i Møre og Romsdal skal det administrative organ legges til fylkesmannen i Møre og Romsdal eller det organ på fylkesnivå som Miljøverndepartementet fastsetter. I og med at det nå er opprettet en miljøvernadministrasjon under fylkesmannens vinger, vil det være helt naturlig at denne tar seg av verneområdets forvaltning. Etter at saken var på en høringsrunde i kommunene, gikk den til Miljøverndepartementet. Utvalget foreslår landskapsvernområdet opprettet i medhold av naturvernloven, og saken må da fremmes som kgl. resolusjon. Departementet har så vurdert planen, og etter denne vurdering er planen nå på høringsrunde nr. 2. Det er derfor grunn til å håpe at en kgl. resolusjon skulle kunne fremmes om ikke alt for lenge.

Vågehvalfangst i Barentshavet, sommeren 1981. Foto: Anders Goksøyr.

For det raskt økende antall av hvalfangstmotstandere over hele verden vil 1982 være et merkeår. Den internasjonale hvalfangstkommisjon fattet på sitt 34 årsmøte i Brighton 25 juli 1982 følgende vedtak om endring av den «schedule» som hører med til hvalfangstkonvensjonen av 1946 og som angir de kvoter og fangstreguleringer som medlemslandene er forpliktet av:

«Til tross for de andre forholdsregler under § 10, skal fangstkvoter ved all kommersiell hvalfangst settes til 0 fra sesongen 1985/86 for pelagisk, og for kysthvalfangsten med virkning fra 1986, inntil kommisjonen bestemmer annerledes. Denne fremtidsrettede bestemmelse vil bli holdt un-

der løpende revisjon, basert på de best tilgjengelige vitenskapelige råd, og senest i 1990 vil kommisjonen foreta en omfattende utredning med hensyn til virkningene på hvalbestanden etter den avgjørelse og vurdere en modifikasjon av denne midlertidige bestemmelse og komme til enighet om andre fangstbegrensninger.»

Dette vedtaket innebærer i utgangspunktet at Norge må innstille sin fangst av vågehval etter 1985-sesongen, og at man ikke kan regne med noen fastsettelse av kvoter for norsk vågehvalfangst i IWC før i 1990. Det er imidlertid mye som tyder på at kvoter for kommersiell fangst av hval ikke vil bli fastsatt av IWC i dette århundret.

Et urimelig vedtak?

Vedtaket i Brighton i 1982 har i møter og massemedia blitt nok så ensidig fordømt som urimelig og meningsløst både av norske hvalfangstinteresser og en del av de norske forvaltningsmyndighetene. På bakgrunn av den antatte bestandssituasjon for den nordøstatlantiske vågehvalbestanden, som for Norge er fangstgrunnlaget for ca 90 % av kvotene (totalkvote: 1985 vågehval i 1982), kan vedtaket også med atskillig rett synes urimelig, om man betrakter dette i biologisk sammenheng. Det er vitenskapelig enighet om at denne bestanden, og de fleste andre vågehvalbestander, er i stand til å tåle en viss fangst, selv om det er atskillig uenighet om den totale bestandsstørrelse i (anslagene varierer fra 44 000 til 200 000 hval). Det råder også stor usikkerhet med hensyn til rekrutteringen i bestanden. For de fleste vågehvalbestandene i Sørishavet er det for øvrig vitenskapelig enighet om at det har funnet sted en merkbar økning i totalbestanden i de siste tiår. Dette kan trolig forklares ved at vågehvalen har dradd fordel av den økologiske nisje som blåhval og andre større bardehvaler tidligere opptok. Disse arters bestander er gjennom mange års overbeskatning meget sterkt de-

Norsk hvalfangst — hva nå?

AV PETER JOHAN SCHEI

simert, og det kan være grunn til å tvile på om de noen gang kan vokse til opprinnelig nivå selv med varig totalfredning.

Særlig utfra slike kjensgjerninger og vurderinger om vågehvalen, kan det være grunn til å undres over vedtaket i Brighton. Det kunne vel ikke være naturvernmessig nødvendig også å frede vågehvalen?

Historiske årsaker

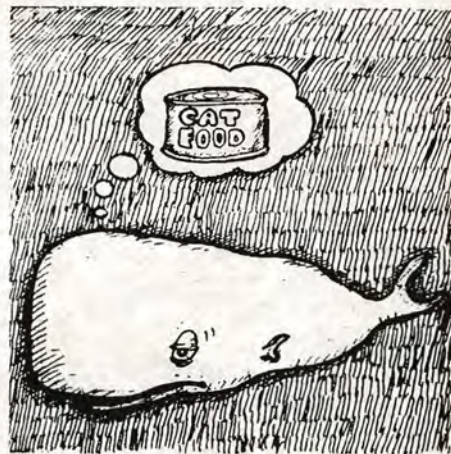
Om man ser på IWC's historie og den rolle kommisjonen har spilt når det gjelder forvaltningen av verdens hvalbestander, er det imidlertid mindre grunn til å undres over omtalte vedtak. IWC har i de 34 årene organisasjonen har fungert, forvaltet de aller fleste av de hvalbestander man har konsentrert fangsten om, på en ressursforvaltningsmessig kriminell måte. Selv etter at de biologiske data om bestander og bestandsutvikling har blitt atskillig forbedret utover 60- og 70-årene, og den alminnelige forståelse for økologiske sammenhenger, forsvarlig ressursforvaltning og naturvern har vokst fram, har ikke organisasjonen

vært i stand til å ta hensyn til dette i sitt arbeid. Selv i 1982, da det totalt sett ble gitt (eller eksisterer) fangstkvoter på tilsammen 12 577 hval (av de arter som IWC regulerer — man er dog ikke enig om hvilke arter det dreier seg om) — grensen går ca ved spekkhoggerstørrelse!?, ble det fastsatt opprettholdt fangstkvoter for bestander som er i en meget kritisk (bestands)situasjon. Dette gjelder f.eks. den peruvianske brydehvalbestand som bare siden 1968 er katastrofalt desimert; en beregning anslår at dagens bestand bare utgjør 21 — 30 % av 1968-bestanden. Her fastsatte IWC en kvote på 165 hval for kommende sesong! Dette må nokså opplagt være sterkt i strid med de siste forvaltningsregler som IWC selv har vedtatt i 1973, og gir liten grunn for overdreven tillit til organisasjonens «økologiske forvaltningslinje». I det hele tatt er det nokså mange slike eksempler også fra IWC's nyere historie. Mange synes derfor at de mest hardnakkede fangstlandene, som på grunn av de spesielle avstemningsreglene inntil det siste har vært toneangivende i kommisjonen, nå høster hva de selv har sådd.

Etiske og estetiske grunner for vedtaket

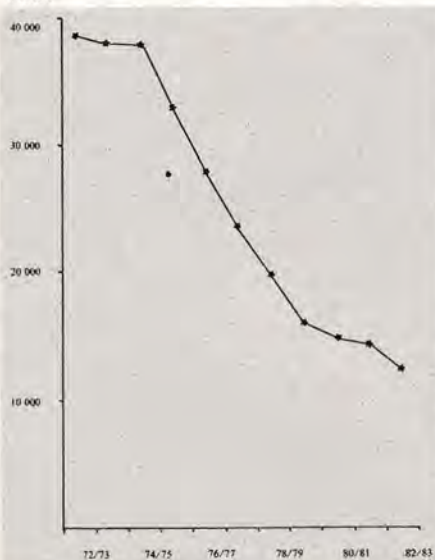
Samtidig med framveksten av den økologiske forståelse i forvaltningen av de fornybare ressurser, har det også i en rekke land vært en stadig økende vektlegging på de etiske og estetiske argumenter i naturvernssammenheng. Når det gjelder avlaving av dyr, i første rekke da varmblodige dyr med velutviklet nervesystem, har dette fått allment gjennomslag i dyrevernløvgivningen også i vårt land. Det er akseptert som både en juridisk og allmenngyldig regel i de fleste land i dag at avlaving av slike dyr skal skje på en mest mulig effektiv og skånsom måte. For mange av de mest verneorienterte landene som i de senere år har gått inn i IWC, har den såkalte «kaldharpunen» som våpen

i hvalfangsten vært et vesentlig argument for deres motstand mot hvalfangst. En norsk undersøkelse i 1981 viste at gjennomsnittlig avlavingstid for vågehval ved bruk av kaldharpun (og med grovkalibret rifle som tilleggsvåpen) var ca 12 minutter. Dette ligger langt over det som bør være akseptabelt for avlaving av slike dyr, hvilket også hvalfangere er enige om. Selv om det er hevdet at hvalene kanskje ikke kjenner så mye smerte når de treffes av en harpun på grunn av sjokktilstand/«bedøvelse», kan det ikke forsvareres å legge dette til grunn for valg av avlivingsmetoder. IWC vedtok da også i 1981 å forby bruk av kaldharpunen i forbindelse med kommersiell (hvorfor egentlig bare kommersiell?) hvalfangst fra og med 1. januar 1983.

Et annet etisk argument som har vunnet stadig sterkere fotfeste blant ledende hvalfangstmotstandere i verden, kanskje i første rekke i USA, er at det er uriktig og uforsvarlig å ta livet av hval på grunn av disse dyrenes velutviklede hjerne og høye intelligens. Dette argument er ikke offisielt framført med nevneverdig styrke av noe land i IWC, og det er vel også mange som har atskillige problemer med en slik argumentasjon. Det må etter min mening være en ytterst betenkelig utvikling innen naturvernarbeidet om man begynner å gradere artenes verneverdi etter deres intelligens, el-

Fastsatt IWC-kvote. Antall hval totalt.

Fangstsesong.

Det er først og fremst hvalfangstsamfunn som Skrova i Lofoten som vil bli rammet av IWC-vedtaket om stans i all kommersiell hvalfangst. Foto: Skrova — Helge Sunde.

ler kanskje rettene: etter den type atferd som kan vitne om egenskaper som ligner på det Homo sapiens har definert som det mest avanserte i utviklingssammenheng. Man kan imidlertid ikke se bort fra disse strømningene. Til syvende og sist er jo mye av menneskets meninger om dette og hint basert på holdninger, subjektive «synser» og mer eller mindre metafysiske følelser av hva som er riktig og galt, uansett hvor mye man dekker seg bak vitenskapelig dokumentasjon og saklige, objektive argumenter.

Hvilke muligheter har hvalfangsten i Norge?

Etter at det ble vedtatt forbud mot kaldharpun også i forbindelse med fangst av vågehval i 1981, leverte Norge reservasjon mot vedtaket. Dette har man adgang til i følge Hvalfangstkommisjonens bestemmelser, og vi vil derfor ikke formelt folkerettslig være bundet av vedtaket når det trer i kraft i 1983. Vi har imidlertid gjennom uttalelser i IWC forpliktet oss moralsk til å utvikle og ta i bruk alternative avlivingsmetoder så snart dette er praktisk mulig uten å ha bundet dette til noe bestemt tidspunkt. Dette var imidlertid før årets vedtak i IWC. Det pågår for tiden et forsknings- og ut-

viklingsprogram for slike metoder både i Norge og Japan.

Det har i norske massemedia vært framsatt forskjellige krav og ønsker om hvordan Norge skal komme seg ut av denne vanskelige situasjonen for norsk hvalfangstnæring, bl.a.

- norsk utmeldelse av IWC og forvaltning av hvalbestandene etter nasjonale retningslinjer
- norsk reservasjon mot fangststoppvedtaket og fortsatt fangst etter dagens forvaltningsregler i IWC
- norsk reservasjon (for sikkerhets skyld) og arbeid for nye forvaltningsregler for å gjøre fangsten mer naturvernmessig akseptable innen 1985.

Det har også fra naturvernhold kommet sterke anmodninger om at Norge nå må bøye seg for vedtaket i IWC. Det er ikke ønskelig, verken i sammenheng med denne saken eller mer generelt, at Norge nå undergraver effektiviteten i internasjonale ressursforvaltningsvedtak ved å framsette ytterligere en formell reservasjon mot IWC's beslutninger. En slik utvikling vil være lite ønskelig fra Norges synspunkt i andre sammenhenger der det for oss er viktig at øvrige nasjoner retter seg etter og følger opp internasjonale vedtak (f.eks. konvensjoner om

skips- og oljeforurensninger, sur nedbørkonvensjonen osv.).

Ca 1100 mennesker er idag direkte og/eller indirekte beskjeftiget i norsk hvalfangstnæring. Virksomheten utgjør ikke helårsbeskjeftigelse for svært mange, men selv med et gjennomsnitt pr. person på ca 1/3 årsverk, er dette et vesentlig og i mange tilfelle eksistensavgjørende del av livsgrunnlaget for mange i flere utkantstrøk langs norskekysten. Samfunnet Skrova er i stor utstrekning bygd opp om hvalfangsten. Det er derfor distriktpolitisk meget problematisk å avvikle norsk hvalfangst i løpet av en treårsperiode. Selve førstehandsverdien av kjøtt og spekk i norsk hvalfangst utgjorde i 1981 ca 33 mill. norske kroner og kan neppe sies å være spesielt betydelig i nasjonal sammenheng. Da teller sysselsettingsargumentene atskillig mere.

I skrivende stund har ikke regjeringen tatt stilling til om Norge skal reservere seg mot Brightonvedtaket i 1982. Et av de vanskelige vurderingstemaene er hvorvidt mulighetene for amerikanske (økonomiske) sanksjoner overfor norsk fiskeeksport til USA øker dersom vi leverer ytterligere en reservasjon mot IWC's vedtak. Dette er selvfølgelig en alvorlig trussel som må vurderes svært nøye før endelig avgjørelse.

Invasjon på Lillehammer

NU's organisasjonsseminar

Natur og Ungdom har nok en gang hatt et landsomfattende seminar. Denne gangen tok vi for oss organisatorisk arbeid og Jotunheim/Breheimen utbygginga.

Vi var 50–60 stykker, fra Tromsø i nord til Arendal i sør, som var samla på Lillehammer 23–26. september.

Seminalet starta med et foredrag av Espen Koksvik, tidligere leder i Natur og Ungdom. Han hadde kalt foredraget sitt «Hvorfor NU». Etterpå fikk vi et lysbildeforedrag om Jotunheimen/Breheimen med Fredrik Heitkøtter. Fredagen brukte vi til gruppearbeid. Vi hadde planer om en storaksjon på by'n om lørdagen. Den måtte planlegges skikkelig.

Jotunheimen/Breheimen var temaet vårt, så noen laga utstilling, andre laga løpesedlen og artikler til lokalavisene. Noen laga også et lokallagsblad. En teater forestilling blei også snekra sammen iløpet av dagen. Den handla selvfølgelig om NVE og kraftutbygging.

De feltbiologiinteresserte fikk også sine muligheter. En ekskursjon blei ar-

rangert til forskjellige biotoper rundt Lillehammer.

Lørdagen var den store aksjonsdagen. NØerne invaderte Lillehammer sentrum. Utstyrt med løpesedler og Natur og Samfunn (Natur og Ungdom sitt fantastiske blad, du abonnerer vel?) fløy vi ut fra den sentrale «standen». Der hadde vi satt utstillinga om Jotunheimen/Breheimen og der framførte teatergruppa forestillingen sin.

Aksjonen var vellykka, ca 1700 løpesedler blei delt ut og ca 60 Natur og Samfunn blei solgt.

Ettermiddagen brukte vi til å trave gjennom en natursti som var laga på gruppearbeidet dagen før. Det var ikke en helt vanlig natursti, det var spørsmål om hva som kjennetegner en NØer o.l. Naturstien endte i Lillehammer NU sin hytte. Her fikk alle sin velfortjente hvil og pølse med lompe.

Siste dagen tok vi for oss lokallagsadministrasjon. Noen sentralister snakka om økonomi, studiearbeid o.l. Seminalet slutta med seminarkritikk. Den var som vanlig «bra».

Jon L

Natur og Ungdom vekker oppsikt gjennom sine gateaksjoner. Her fra Lillehammer. Daglig leder Gunnar Sætra i badekaret.

Stenersgt. 16

Oslo 1. Tlf. 02/46 93 11

Meld dine barn inn i Natur og Ungdom. Hjelp dem også gjerne med å stifte lokallag der du bor. Er du lærer sitter du strategisk til for opprettelse av NU-lag.

Verving til 2000

Før årskiftet skal Natur og Ungdom ha økt sin slagkraft med 2000 nye medlemmer og 15 nye lokallag. For å bli sterkere trengs nye folk og for å oppnå dette er det satt i verk en større vervekampanje. Løpesedler, plakater, verveblokker og annet materiell er trykket på foreningens offsetmaskin for å ruste lokallagene opp til kampanjen.

For at verving skal lykkes, skal alle aktive NØere i bevegelse for å gjøre organisasjonen kjent blant ungdom. Dersom vi antar at det fins like mange sympatisører blant ungdom som det norske folk som helhet – slik blant annet forbundets undersøkelse skulle tyde på – burde det ikke være problem å få med flere av disse aktivt. Poenget blir å gi disse et puff og ved hjelp av informasjon og personlig overtalelse få dem med i aktivt arbeid.

Natur og Ungdom har ved tidligere vervekampanjer vist at det går an å ta et krafttak.

Rekorden er 64 medlemmer vervet av ett Nu-medlem. Flotte premier til dem som verver mest.

Jerv. En sterkt truet dyreart. Foto (i fangenskap) RF/NN

Ut på etterm vinteren og våren 1981 vart ein reinstamme i fjellområdet mellom Glop- pen og Jølster i Sogn og Fjordane nesten borte i takt med snøsmeltinga. Av over 100 dyr nokre år tidlegare var berre 8–10 igjen. Lokalavisene fortalte om effekt- fulle scener i fjellheimen, og det kom bilde av daud og skaderiven rein. Jerv og rein hadde møtt kvarandre i ein dramatisk kollisjon.

Med ein gong starta jakta på jerven, og ei tid etter vart det kjent at eit dyr hadde falle utan løyve. Nå har Di- rektoratet for vilt og fersk- vassfisk gjeve løyve til å felle ein til. Det blir neppe den einaste søknaden frå dei nye områda med utsett villrein på Vestlandet. Sauehald er eit viktig næringsgrunnlag i mange bygder som grensar opp mot desse fjellstroka.

JERV OG REIN I

GJENGEDALS- FJELLA

Av Erik Solheim

Det er likevel eit spørsmål om jerven vil halde seg borte sjølv om han blir utpeikt som *Animala non grata* av saueigarar med våpen i hand.

Over alt i Norden er det nøye samanheng mellom leveområda for rein og jerv. Storparten av den norske jerven finst i grensetraktene oppover Nordland, Troms og Sør-Finnmark. I Sør-Norge har vi dei viktigaste stammane i villreinområda Dovre-Rondane og sørvestover Jotunheimen. Typisk nok er han ikkje særleg utbreidd i kyststroka, heller ikkje i nord, og Naustdal-Gjengedalsfjella (mellom Gloppen og Jølster) er truleg det vestlegaste jerveområdet i Norge nå. Men mange ventar på nye spor i andre stammar lenger sør og aust. I Gjengedalsfjella tok det om lag 30 år frå den første reinen vart utsett rundt 1950 til det kom klare teikn på at jerven hadde følgt etter.

Til vern mot kulden har begge ein pels utan like. Temperaturen må ned i 40 grader minus før reinen tykkjer det er like kaldt som vi gjer nakne i pluss 27. Jamvel mulen er hårkledd, og denne eigenskapen manglar dei andre hjortedyra.

Innanfor skinnnet er ikkje jerven større enn ein middels hund – rundt 10–15 kilo til vanleg. Men dei lange dekkhåra over ulla i bot-

nen får dyret til å sjå atskilleg større ut enn vekta tilseier. Det var gjerne denne effekten som gjorde den staselege jervepelsen så populær til luksusklede for fyrstar og stormenn tidlegare. På 1300-talet skal «erfskinn» ha vore norsk eksportvare.

Kritisk for rein – lett for jerv

Men likevel – dyr som skal halde ein høgre temperatur i kroppen enn i lufta utanfor treng rikeleg tilgang på næring for å produsere varme. Og alle som har sett høg fjellet vinterstid må undre seg over kor nøyssam reinen må vere. Når han likevel klarer seg, er det i stor grad på grunn av kroppslager av feitt, samla sommaren før. Men vernet mot svolt, utmagring og avkrefting er ikkje like stabilt som pelsen er det mot varmetap. Og kompinasjonen av streng kulde, lite mat og vanskeleg snø kan gjere det kritisk for reinen – og lettare for jerven. Får reinen derimot nok mat, maktar sjeldan kulden eller jerven åleine å gjere store innhogg.

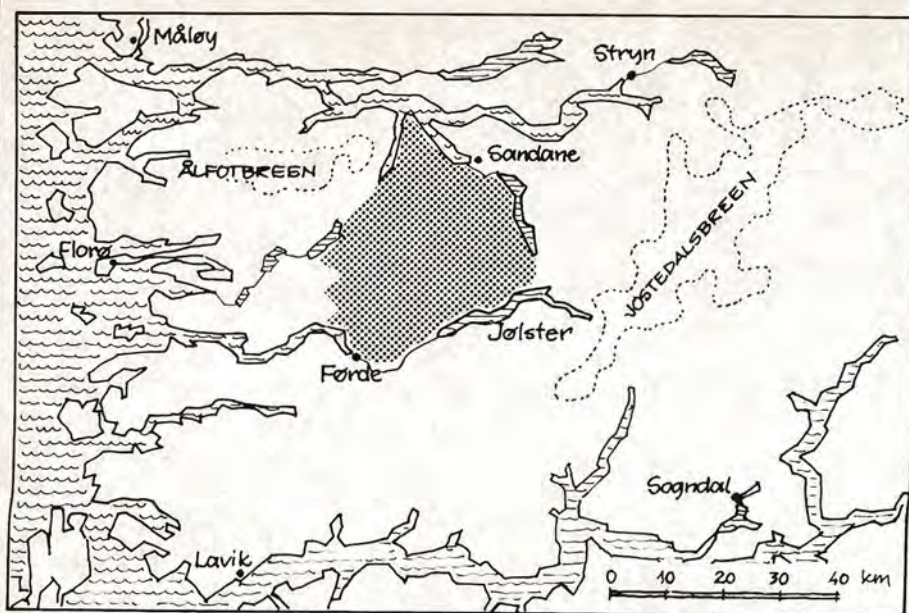
Jerven er ein typisk kjøtetar, og fagfolka meiner at rein er den vanligste føda, i alle fall om vinteren. Men helst ikkje nyslakta dyr. Jerven er først og fremst åtseletar, tilsynelatande heilt utan uvilje mot den

verste kadaverlukt. Folk som har gått på sporet etter jerv har fått inntrykk av at han snarare er ute for å finne noko å ete enn for å drepe sjølv. Det ser ikkje ut til at han går særleg systematisk på sporet etter rein, men at han heller slenger seg over byttet om det tilfeldig dukkar opp. Og då er det rett på sak, utan å smygse seg innpå først. Sett med våre auge verkar det hederleg. Men bohemen har alltid sine nederlag, og ofte er slike spontane åtak mislukka. I sjeldne tilfelle har dei oppdaga «karriere-jerv» på lange vandringar etter rein, men mest ser han ut til å farte langs sine faste ruter på inspeksjon innom tidlegare slakteplassar eller kjøtlager. Eller for å snappe opp det han elles måtte komme over av mat.

Dei fleste ser ut til å vere samde om at når jerven først drep, tek han normalt dei veikaste dyra. Ikkje fordi han har spesiell lyst på slike, men fordi dei er lettast å få tak i. Jerven gjer seg betre på lange, seige vandringar enn i stor fart, og treng gode vilkår for å hente inn eit byttedyr som vil stikke av.

Overskotsjakting

Under vekslande tilgang på mat er lagring ei fornuftig tilpassing. På den andre sida er rovdyra i same

Jerven held til innanfor det skraverte området.

Kartskisse: Erik Solheim.

sekken som oss — det er lite effektivt å samle meir enn dei nokonsinne kan nytte, for det krev innsats som dei ikkje har noko att for. Slik overskotsjakt er heller ikkje utbreidd. Det typiske er at rovdyra tek så dei har nok, og nøyer seg med det.

Men naturen er lunefull av variasjonar. Både jerv og andre rovdyr kan komme til å drepe meir enn dei treng, t.d. om dei kjem opp i påtrengjande store mengder byttedyr som er lette å få tak i. Då blir det lett fråtsing i godbitar. I eit kjent tilfelle drap bjørn 9 elgar på 10 dagar — og åt berre litt av fangsten. Det er og sett avvikarar som drap det dei fekk tak i utan å røre byttedyra etterpå.

Biologane seier dei kan ikkje forklare slik åtferd særleg godt, anna enn som resultat av heilt spesielle samspel mellom rovdyra, byttedyra og miljøet omkring dei.

Det vanlege er at reinen som flokk ikkje opplever jerv som nokon katastrofe. Ei delvis forklaring på dei mange jervedrapa av rein i Gjengedalsfjella våren 1981 kan kanskje vere at jerven som har slått seg til i dette området er uvanleg pågåande individ som er flinke til å drepe og som manglar vanlege hemningar mot å legge ned «ufornuftig» mange dyr. Utsagn frå augnevitne om at jerven drap raskt etter å ha pressa offeret ut av flokken og ned i djupare snø der jerven flaut

oppå medan reinen sokk nedi, tyder på at han har jakta meir enn vanleg systematisk.

Vi kan likevel ikkje sjå bort frå at reinen var såpass svekka denne våren at han inviterte til ekstra fråtsing. Snømengdene var store både i 1981 og to år tidlegare, då stammen også minka vesentleg, medan nedgangen året mellom var mindre. Dette kan tyde på at vekslende vintertver har vore meir utslagsgjevande for reinen enn uvanlege eigenskapar hos jerven, som nesten sikkert var der alle tre åra. På den andre sida var fleire av dei drepne dyra i 81 i godt hold, og skulle kanskje av den grunn ha føresetnader for å klare seg bra. Eit springande punkt her er ifølgje vitenskapen at dyret treng ikkje vere i god kondisjon sjølv om feittmengda i kroppen er stor. Ikkje alt feitt er like verdfullt som reserve-lager, og sikre analysar av utmarginga eksisterer ikkje.

Uvanleg tilfelle

Naustdal-Gjengedalsfjella høyrer til dei mest nedbørrike stroka i landet, og snømengdene er jamt større enn i tradisjonelle reindistrikter. Snøberre lavheiar, som elles er rekna for eit viktig overlevingsgrunnlag, finst nesten ikkje. I større grad enn i meir nedbørfattig reinområde ser dyra her vest ut til å klare seg gjennom vinteren på opplagsnæring samla sommaren før og eit magert tilskot av tilgjengelege planter.

Slaktevektene på Gjengedalsreinen tyder ikkje på at beitetilgangen er dårleg gjennom året sett under eitt. Vintrane kan likevel vere vanskelege, for mangelfulle vinterbeite går heller ut over talet på dyr i stammen enn vekta på dei som er att.

Det er vanskeleg å vere skråsikker på kor mykje rein som ville ha overlevd utan innblanding frå jerven. Den blodige våren i Gjengedalsfjella var eit høgst uvanleg tilfelle. Når utfallet vart såpass dramatisk, er kanskje det mest unaturlege ved heile affæren at reinen her lever i eit miljø som dyra ikkje er godt nok tilpassa. Dersom dei mest kritiske situasjonane for reinen stiller større krav til dyra enn dei har føresetnader for å meistre godt, er det ikkje meir enn rimeleg at dei får for lite overskot til å tole det ekstra presset av jerven.

Eit av motiva for å setje ut rein i dette og andre nye område har vore å foredle naturen. Reinan har vore grunnlag for jakt og andre opplevingar. Nå er sauebeita blitt arena for konflikt mellom vårt internasjonale ansvar for vern av jerv på den eine sida og lokale næringsinteresser på den andre. Blodfleckane i Gjengedalsfjella er eit nytt teikn på at endringar i naturen alltid får andre — og ofte brysme — følgjer enn dei tilsikta.

MERKER:

Naturvernforbundets stoffmerke.
Brodert grønt på grønt kr. 10, –
pr. stk.

1. Refleks «Unna meg» (rød på hvit)
2. Refleks «rund» (brun på hvit)

5 sypå-reflekser kr. 25, – pr. sett for begge typer.

Aksjon Rovfugl klebemerke
kr. 10, – for 5 eks.

Aksjon Rovfugl stoff, bordert rødt/sort på hvit bunn. (dia: 10 cm)
kr. 10, – pr. eks.

Medlemsnål i sølv: kr. 10, –
Medlemsnål i gull: kr. 20, –
Klebemerke med naturvernugla: 2
store og 2 små kr. 15, –

Klebemerke «La naturen gå i arv»
10 små kr. 10, – (brevmerke)
5 store kr. 25, – (bilmerke)

Rødstrupe som klebemerke.

For de spesielt interesserte og alle de andre. Belgisk klebemerke med den verdensvante rødstrupa! I farger (rød/gul/sort) kr. 10, – for to eks.

BØKER:

1 Dei siste vassdraga. Kortfattet om endel av de viktigste gjenværende vassdrag. kr. 25, –.

2 Naturvernets århundre. Kortfattet om hvordan naturvernet ble til. (U. Hafsten) kr. 14, –.

3 «Skogbruk og naturvern» utgitt på Gyldendahl Forlag i samarbeid med Naturvernforbundet gir deg innsikt i konflikten Skogbruk/naturvern.

(Ottar Krohn)

Kr. 80, –

VAREKATALOG 1982 NORGES NATURVERN FORBUND

4 Den første naturboka. Økologi og naturvern for grunnskolen. Tegneserieprinsippet. kr. 15, –.

5 «Økologi», Lærebakgrunn, videregående skoler, voksenopplæring. (Peravid Skoog) kr. 15, –.

ØKOLOGI
NORGES NATURVERNFORBUND

6 Natur og miljøvernitteratur i 1908 – 1980. Annotert oversikt over det neste som er kommet ut fra 1908 til i dag. (B. Berntsen) kr. 30, –.

7 Enkelt hefte om dagens kraftsituasjon, hva som skaper kraftkrise og løsningene. kr. 15, –.

INGEN kraft krise i NORGE

Årstema «I skogen» NATURKALENDEREN 1983

Norges Naturvernforbund ❧

Skog fra nord til syd er årstemaet i Naturvernforbundets kalender for 1983. Også denne gangen med 2 praktfulle fotos for hver måned, kalenderium med månefaser og informasjon om miljøet fra måned til måned, og litt om det som skjer i naturen gjennom årstidene. Hver kalender pakket i solid kartong.

MEDLEMSPRIS KR. 41,— pr. stk.

Indianerbrevet

blir aldri for gammelt. Vidsomsord skrevet i 1865. Tegn. S. Gjersum
kr. 35,— for 5 brev m/konv.

PLAKAT «Vassdragsvern»

Tegn. av Morten Kristiansen
i 4 farger (60 x 90 cm).
NÅ KR. 10.— pr. stk.

PLAKAT «Gaupe»

Tegn. av E. Struksnes i 4 farger
(1,25 x 90 cm)
NÅ KR. 10.— pr. stk.

VINTERFUGLER

Trekkfuglene er nå stort sett på plass i sine overvintringsområder. Men våre standfugler blir til stor glede for oss alle. Lær dem å kjenne gjennom vår vinterfuglplakat. (Staffan Ullström)
kr. 25,— pr. stk.

DE FEM STORE
(JERV, BJØRN, ULV, GAUPE,
OTER)
TRESNITT AV E. STRUKSNES.
Kr. 35.— pr. stk. Kr. 150.— for
ett sett.

TÅRNEFALKUNGE —
TRESNITT. AV E. DAHLIN.
FORMAT: 36 × 28 cm.
Pris pr. blad kr. 350.—.

FOTOPLAKATENE:
RÅDYRKALV
PERLEUGLE
SVALESTJERT
FJELLBAKKESTJERNE

Format: 90 × 60cm
i fire fargestrykk

Pris pr. plakat

Kr. 30.—.

JULEKORT

Fugl på vinterbeite. Rype, trost
og gråsisik. Fire-farger. Enkle
postkort. Pris pr. sett (9 eks.)
kr. 20.—.

JULEKORT

«Blåmeis» — tegning
av Viggo Ree

Fjorårets vakre julekort selges
også i år. Doble kort i prospekt-
kort størrelse med konvolutter.
Fem kort m/konv. i et sett
Pris kr. 25.—.

Har du ennå ikke sikret deg vår po-
pulære «Bærplakat», tegnet av Hed-
vig Wright Østern? 15 spiselige sor-
ter er presentert og Eva Mære Lau-
ritzen forteller deg litt om bruken av
bærsortene.

Pris kr. 35.— pr. stk.

NYTT JULEKORT

i Staffan Ullstrøms strek. Denne
gang en gaupe i myk snø. Enkle

prospektkort. Selges i sett à 10 el-
ler enkeltvis.

Pris pr. kort kr. 2.—.

Pris for ett sett (10 eks.) kr. 18.—.

JEG/VI BESTILLER MED DETTE:

NB! I tillegg til de oppgitte priser kommer porto- og ekspedisjonsgebyr etter følgende satser:

Samlet kjøp for inntil kr. 20,—, gebyr kr. 4,—

Samlet kjøp for inntil kr. 50,—, gebyr kr. 9,—

Samlet kjøp for over kr. 50,—, gebyr kr. 12,—

Navn:

Adresse:

Poststed:

NB! Husk å angi betalingsmåte ved bestilling. De som ikke gjør det, vil få bestilte varer tilsendt pr. postoppkrav.

☐ Det samlede beløp i kr. (inklusive eksp.gebyr) sendes vedlagt i sjekk/sendes samtidig pr. bankgiro/postgiro/postanvisning. (Stryk det som ikke passer!)

OBS! Varer som betales oss pr. bank-, postgiro/postanvisning eller pr. sjekk, blir ikke sendt fra NNV før beløpet er mottatt.

☐ Jeg ønsker å betale mot oppkrav, og må da betale oppkravsgebyr og porto i tillegg.

Ved enhver innbetaling, vennligst skriv hva betalingen gjelder! Og husk — rask og riktig ekspedering er avhengig av at bestilleren har tydelig navn og adresse.

Varenr.	Antall	Vare	Beløp	Varenr.	Antall	Vare	Beløp
KALENDER/PLAKATER				KUNST			
100		eks. «Naturkalenderen 1983» å kr. 41,—	tils. kr.	400		eks. Tresnitt bjørn (E. Struksnes) å kr. 35,—	tils. kr.
101		eks. Plakat «Fjellbakkestjerne» å kr. 30,—	tils. kr.	401		eks. Tresnitt ulv (E. Struksnes) å kr. 35,—	tils. kr.
102		eks. Plakat «Svalestjert» å kr. 30,—	tils. kr.	402		eks. Tresnitt gaupe (E. Struksnes) å kr. 35,—	tils. kr.
103		eks. Plakat «Perleugle» å kr. 30,—	tils. kr.	403		eks. Tresnitt jerv (E. Struksnes) å kr. 35,—	tils. kr.
104		eks. Plakat «Rådyrkall» å kr. 30,—	tils. kr.	404		eks. Tresnitt oter (E. Struksnes) å kr. 35,—	tils. kr.
105		eks. Plakat «Gaupe» (E. Struksnes) å kr. 10,—	tils. kr.		sett	Sett å kr. 5 tresnitt (bjørn, ulv, gaupe, jerv, oter) å kr. 150,—	tils. kr.
106		eks. Plakat «Olje eller fisk?» (Rune Anderson) å kr. 15,—	tils. kr.	405		eks. Litografi «Brushaneleik» (Vivian Zahl Ohlsen) å kr. 150,—	tils. kr.
107		eks. Plakat «Vassdragsvern» (Morten M. Kristiansen) å kr. 10,—	tils. kr.	406		eks. Tresnitt «Tårnfalkunge» (Dahlin) å kr. 350,—	tils. kr.
108		eks. Plakat «Darugiella — Maktas språk» å kr. 30,—	tils. kr.	LITTERATUR			
109		eks. Plakat «Vinterfugler» Staffan Ullström å kr. 25,—	tils. kr.	500		eks. U. Hafsten «Naturvernets århundre» å kr. 14,—	tils. kr.
110		eks. Plakat «Spiselige ville bær» (Hedvig Wright Østern) å kr. 35,—	tils. kr.	501		eks. Bredo Berntsen «Litteratur om natur» å kr. 5,—	tils. kr.
PROSPEKTKORT				502		eks. Bredo Berntsen «Litteratur om natur supplement» å kr. 15,—	tils. kr.
200		sett Prospektkortserie «Kort og godt» (Morten M. Kristiansen) å kr. 10,—, sett å 9 stk.	tils. kr.	503		eks. A.-I. Jansen «Hvem gjør hva i natur- og miljøvernet» å kr. 20,—	tils. kr.
203		sett «Indianerbrevet» å kr. 35,— sett å 5 stk.	tils. kr.	504		eks. M. Segnestam «Den første naturboka» å kr. 15,—	tils. kr.
204		eks. Vinterkort — enkle 9 kort å kr. 20,—	tils. kr.	505		eks. Perarvid Skog «Økologi» å kr. 15,—	tils. kr.
205		eks. «Fuglefrimerker» (Ree/Fjeldsø) sett å 9 eks. enkle å kr. 20,—	tils. kr.	506		eks. NNV's Energimotmelding å kr. 20,—	tils. kr.
206		eks. Vinterkort «blåmeis» (Viggo Ree) å 5 eks. doble m/konv. å kr. 25,—	tils. kr.	509		eks. H. Solheim «Olje eller fisk?» å kr. 24,—	tils. kr.
207		sett Sur nedbor — kort gratis	tils. kr.	510		eks. Bryne/Garnåsjordet/Hofseth/Parr: «Energi, miljø og samfunn» å kr. 68,—	tils. kr.
208		sett «Gaupe» julekort (10 eks.) å kr. 18,— (Ullström)	tils. kr.	511		eks. Alta-motmeldingen å kr. 20,—	tils. kr.
.....		eks. «Gaupe» julekort å kr. 2,— (Ullström)	tils. kr.	512		eks. «Dei siste vassdraga» å kr. 25,—	tils. kr.
GENSER				513		eks. av Alta Høyesterettsdommen å kr. 87,—	tils. kr.
.....		eks. Collegenenser m/NNV merke og navn i størrelse(r) S □ M □ L □ XL □ å kr. 125,—	tils. kr.	514		eks. «Ingen kraftkrise i Norge» å kr. 15,—	tils. kr.
MERKER				515		eks. «Natur- og miljøvern litteratur 1908-80» (Berntsen) å kr. 30,—	tils. kr.
300		eks. Stoffmerke «Norges Naturvernforbund» å kr. 10,—	tils. kr.	516		eks. Skogbruk og naturvern å kr. 80,—	tils. kr.
302		sett Sett å 4 klebemerker «Norges Naturvernforbund» å kr. 15,—	tils. kr.	Totalt			
302		eks. Medlemsnål i sølv å kr. 10,—	tils. kr.	VARER FRA KRETSTFORENINGENE			
.....		eks. Medlemsnål i sølv (m/sikkerhetsnål) 1 1/2 × 1 1/2 cm å kr. 20,—	tils. kr.			eks. Perler i Rogalandsnaturen å kr. 95,—	tils. kr.
303		eks. Medlemsnål i sølv å kr. 20,—	tils. kr.			eks. «Natur i Vestfold» 1980 å kr. 25,—	tils. kr.
304		sett Sett å 5 stk. sy-på-refleks «Unna meg» å kr. 25,—	tils. kr.			eks. «Natur i Vestfold» 1981 å kr. 25,—	tils. kr.
305		sett Sett å 5 stk. sy-på-refleks «rund» å kr. 25,—	tils. kr.			eks. «En ny energiplan»	tils. kr.
306		eks. Stoffmerke «Aksjon Rovfugl» å kr. 10,—	tils. kr.			Særnr. av Natur og Ungdoms «Natur og Samfunn» å kr. 10,—	tils. kr.
307		sett Sett å 5 stk. klebemerker «Aksjon Rovfugl» å kr. 10,—	tils. kr.			sett ditto klassesett å kr. 30 eks. kr. 225,—	tils. kr.
308		sett å 5 stk. klebemerker store «La naturen gå i arv» å kr. 25,—	tils. kr.			eks. Rauma/Ulvåa å kr. 45,—	tils. kr.
309		sett å 10 stk. brevmerker «La naturen gå i arv» å kr. 10,—	tils. kr.			eks. Spar Saltfjellet å kr. 45,—	tils. kr.
310		sett å 2 eks. Klebemerke «Rødstrupe» å kr. 10,—	tils. kr.			eks. Plakat Oslomarka å kr. 30,—	tils. kr.
				+ porto og ekspedisjonsgebyr			
				kr.			
				kr.			
				Totalt			
				kr.			

MIN MENING

Ikke brenn bål direkte på svaberg eller opptil svaberg og isskurte bergformasjoner!

I sommer la jeg merke til flere stygge sår i svaberg og på de karakteristiske avrundete bergkolle-
ne som det er så mange av i skjærgården utover i Oslofjorden. Årsaken var klar: folk hadde gjort opp bål og fjellet flaket av og etterlot seg en rå ujevn sårflate som aldri igjen vil kunne «skulptures» som det tidligere har vært gjort gjennom årtuseners påvirkning av is og vann og grus. Og som om det ikke var nok med ett bålsted kunne jeg enkelte plasser se at folk hadde gjort opp bål etter hverandre på flere steder – av og til inne i partielle jettegryter – som selvfølgelig gir godt ly for vinden. Flaking og tilsoting var følgen.

Miljøverndept. v/naturverninspektøren opplyser at bålbre-
ning er forbudt på svaberg i naturesservater. Vi burde være

såpass glade i vår natur at vi gjorde denne regel generell.

I «Allas råt til naturen» utgitt av det svenske «Naturvårdsverket» 1979 heter det generelt at: gjør aldri opp ild direkte på klippeheller da disse kan sprekke og det blir stygge sår.

I det hele tatt er svenskene meget mere disiplinerte med sin skjærgård enn vi nordmenn er.

Rett skal være rett – mye er blitt bedre – i gamle dager var det mye papirkasting og mange la fra seg søppel når de var ute på tur. Dette er blitt bedre. Dessverre er bålbrening inntil eller på isskurte svaberg av langt alvorligere karakter idet det er uopprettelige skader som forårsakes.

Det er ingen sak å gjøre opp ild på grusbakke eller nede i stranden i det hele tatt på steder hvor ikke vakre formasjoner kan skades. La også våre etterkommere ha gleden av disse merkelige formasjonene.

Poul Borgen

Hogstfeltet

*Ribbet,
nakent og øde
står småskogen
omkring hogstfeltet
som vi gjorde rent,
likviderte ved senhøsttider.*

*Fuglene synger,
taler ikke mer
her i Brattlia.
Det er dødens ro
over flatehogstet,
den plett,
det flotte sted
på Finnskogene
der fuglene
fra sør
om våren
gjorde hjemkomst.*

*Hogstfeltet på Finnskogen
du ligner Hiroshima
og spøkelsesbyen Nagasaki
37 år etter.*

Bjørn Frang

VARM VINTER I NATURVERNGENSEREN –

(varm genser sparer energi!)

Skal du først bruke college-genser, kan du like godt kjøpe den i Naturvernforbundet. Med forbundets navn og merke (diskret plassert på hjertesiden). Kvaliteten er garantert god i 100 prosent bomull med frottert innside.

Farger: Marine-blå med hvit tekst/emblem.
Størrelser: Small, Medium, Large, X-Large.

PRIS PR. STK. kr **125,-**
Bestillingskupong på side 178.

NORGES
NATURVERNFORBUND

Hattebergvassdraget — eit ekte Vestlandsbilete!

AV JOSTEIN HATTEBERG

Frå Prestavann med Ringeriksfossen, Hattebergelva. Foto: Jostein Hatteberg.

Midt inne i Hardangerfjorden på vestsida av Folgefonn-halvøya ligg Kvinnherad. Denne kommunen fekk då naturrikdomene skulle tildelast, alt. I alle høve skal ein leita lenge etter meir storslått og variert natur. Ytst ute møte skjergarden ein, lengre inne vakre jordbruksbygder, omkransa og vokta av majestetiske fjell. Oppå desse, blenkjer vår tredje største isbre — Folgefonno — evig kvitt. Ho ligg der som ei naturleg kåpe før det ber ned mot Sørfjorden og bygdene der. Med si store avrenning syte ho for naturleg tilsig til mange av dei inste dalføre i Kvinnherad. Ikkje rart det alltid er friskt og grønt her. Diverre har også kraftselskapa

oppdaga dette, nordre og søre delen er alt fullt utbygd. Berre området mellom — dei siste 17 % av vassdraga — er att.

Og det er Hattebergvassdraget. Namnet gøymer Bondhuselva, Furebergselva, Æneselva, Hattebergselva, Hildalsvatn, Guddalselva og Omvikdalselva — og deira respektive daler. Dette er eit område som spenne frå den mest uberørte villmark til meir rolege fjellområde, vakre ville daler, elver som slyngjer seg på si ferd mot fjorden. Fantastiske fossefall, ein utruleg vegetasjon og eit rikt dyreliv. Eit fullendt landskap, som også gjev dei som ferdast her *ei fullkomen oppleving*...

Omvikdalen

Rundturen tar til heilt sør i området, i Omvikdalen. Ein vakker U-dal, ei av dei beste jordbruksbygdene i heile Hordaland. Omvikdalselva får tilsiget sitt frå Aursdals og Aterstadvatn. Elva er kanskje ikkje så godt kjend, like fullt ei av dei beste fiskeelvane i kommunen. Så vert det då også drive eit utstrakt kultiveringsarbeid her. Naturen og fjellformasjonane rundt om, er meir mjuke og avrunde enn lengre nord i område.

Aterstad og Aursdalen er eit ynda og mykje nytta utfartsområde. Naturen er vakker og grøderik, noko også dyrelivet er.

Seimselva

Berre nokro kilometer lengre nord, ligg Seimsfoss og Guddalsdalen. Øverst oppe ein trong V-dal lengre nede vidare: eit fint jordbruksland. Guddalselva eller Seimselva som er det rette namnet, får tilsiget sitt frå Fonna, Nordlidals, Hele og Hildalsvatn, og er eit langt villare naturområde enn det vi nett forlet. Elva er kjend som ei svært god fiskeelv. Det er ikkje få kilo fisk som vert landa i løpet av ein sesong. Kultiveringsarbeidet er godt. Om vi berre har flytta oss nokro kilometer, er fjellformasjonane og naturen rundt Guddalsdalen, villare. Vegetasjonen er grøderik, og Hildalen og fjella rundt er mykje nytta som turområde.

Frå baroniet i Rosendal. Hattebergfossen i bakgrunnen. Foto: Helge Sunde.

Hattebergelv og Melselv

Litt nord for Seimsfoss, ligg Rosendal. Mest kjend for landets einaste baroni. Ludvig Rosenkrantz, som starta bygginga av Baroniet i 1660, var nok ein mann med sans for både dramatik og effekter. Tett oppunder mektige og majestetiske fjell plasserte han godset. I vakre omgivnader ligg godset der, som eit monument over farne tider. Rundt om og gjennom godset sin eigedom, renn Hattebergselva og Melselva. To elver som rammer inn rosenhagen, parken og det heile og forsterkar inntrykket av at Baroniet er lagt der med stor omhug. Dei som vandrar til toppen av parken vil få forsterka dette inntrykket. Som eit balansepunkt kastar Hattebergfossen

seg utfor med ville kast og mektig skumsprøyt. Saman med fjella er den med og forsterkar Baroniet sitt inntrykk. Elva får tilsiget sitt frå Sauavatn, samt frå Bjørndals og Geitebudalsområdet med Svarta, Øyra, Støls, Issor, Øvredals, Geitebu og Prestevvatn. Elva er ei svært god lakseelv, og til liks med alle dei andre elvane i området, er ho svært viktig for vasstilførselen. Særleg under harde turkeperiodar.

Den andre elva, Melselva, får tilsiget sitt frå Myrdalsvatn og renn gjennom eit skogkledd myrområde, før ho tek fatt på si vandring heimover den slakke fine dalen. Her inne har det vore drive seterdrift heilt opp til vår tid. Vegetasjonen er grøderik, og gjev grobotn for eit rikt dyreliv.

RESTVASSDRAGA

I «samla plan for vassdrag» står dei såkalla restvassdraga ført opp med eit energipotential på 21 TWh. Det er vassdrag landet rundt som dei førebels ikkje er fremma søknader om løyving til utbygging for. I og med «Samla plan» vert alle desse vassdraga no vurdert i samanheng med energiforsyninga. Hattebergvassdraget er eit av dei.

Æneselva og Furebergelva

Nokre mil lenger nord, ligg Ænes og Ænesdalen. Ein fin skogkledd dal som hyser ei av landets største hjortestammer. Æneselva får tilsiget sitt frå Fonno, Runde og Vatnastølsvatn, og er kjend som ei god fiskeelv. Nedre deler av Ænes, er svært grøderik. Endå litt lenger inne i området, ligg Furebergdalen med Furebergelva. Eit naturområde med heilt uberørt villmark, ein skogkledd V-dal, der elva, som får tilsiget sitt frå Fonno, Pytta og Sauvatn, snor seg ut over dalen mot den over 70 meter høge Furebergfos-

sen. Den einaste fossen på Folgefonnhalvøya, som kastar seg utfor i fritt fall, direkte ned i Hardangerfjorden.

Sundal og Bondhuselva

Heilt nord i området, ligg Sundal med Bondhuselva. Området har i nordre delen tidlegare fått føla kraftutbygginga. Fønderdalen er for dei som tar seg inn dit, eit fantastisk turområde, med rik vegetasjon og rikt dyreliv. Ikkje rart at Fønderdalen av mange vert rekna som ei av dei vakraste naturperlene i Hordaland.

Kort om planane

Skissa syner hovuddraga i det planutkastet Sunnhordaland Kraftlag har lagt fram.

Dei største reguleringane har dei tenkt i Svartavatn, som skal fungere som «oppsamlings magasin» (100 meters reguleringshøgde), oppdemming av Prestevatn (30 m reg. høgde – oppgjeven, men også planutkast om 85 m reg. høgde). Uansett vil denne/desse reguleringane gjera alle vatna innanfor Prestevatn, til eit stor magasin. Setrar vil også bli neddemde. Elles er tenkt ei oppdemming/senking av Myrdalsvatn.

Resten av Hattebergvassdraget blir fyrst og fremst prega av ei gjennomført turrlegging meir enn av store neddemde areal. Alle elvane i nord, og vatna langs brekanten blir samla opp i to tunnel-system.

Frå Prestevatn går planane ut på å nytte fallet ned til ein påtenkt kraftstasjon heime i Hattebergdalen. Den nedre oppsamlingstunellen er tenkt overført frå Myrdalsvatn, og utnytta i påtenkt kraftstasjon på Lyngstrand. Resten går til Svartevatn, som er tenkt utnytta i eksisterande kraftstasjoner i Blåfalli.

Tegn. Lise Brustad.

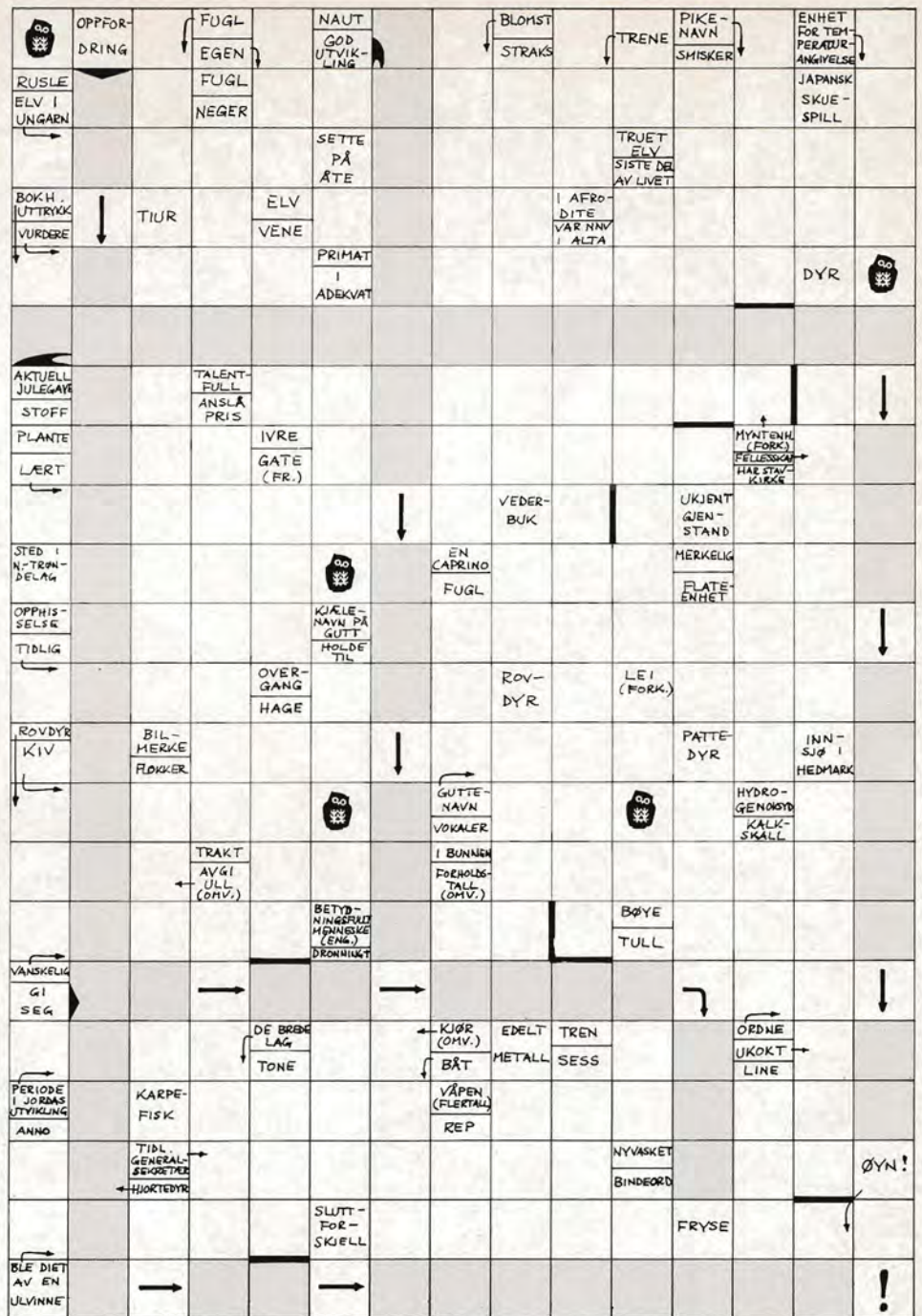
Kraftutbygging trugar

Dette området står no på kraftslukjarane si ynskjeliste. SKL (Sunnhordaland Kraftlag) la alt for sytten år sidan fram antydningar om dette. For dei betyr det ikkje noko at Kvinnherad har ytt 83 % av vassdraga sine, til tidlegare kraftutbygging. Ser ein Hordaland under eitt, utgjer utbygginga i kommunen omlag 1/5 av all utbygd kraft i fylket. Likevel skal og må dei siste 17 % utbyggjast, seier kraftselskapet. Utbygginga vil gje 420 Gwh (millionar kilowatt-timer) og kosta vel 600 millioner kroner. Kraftselskapet tek ikkje hensyn til at dette er det siste urørte naturområdet i Kvinnherad, heller ikkje området er verdfullt på fleire måter.

— Vi har behov for krafta, konkluderer dei berre. Eller kanskje deira eigen konklusjon er betre: «Utbyggingen er rimelig og skadevirkningene små. Anlegget bør gjennomføres så snart som mulig.» Ja, kanskje det, for det vert for dyrt. For det har kraftselskapet sett bort frå. Dei vel 600 millionane kraftselskapet opererer med, er nemlig i 1972 kroner, får vi opplyst i NVE. Sidan då har kostnadane stige bortimot 33 %, i fulgje NVE, noko som gjer at den rimelege utbygginga til SKL, eigentleg blir dyr. Så dyr at utbygginga nærast blir samfunnsøkonomisk uforvarsleg, konkluderar ekspertane.

Dette har også Kvinnherad kommunestyre etter kvart oppdaga. Dei krev ein samla, grundig konsekvensanalyse for dei vil la rettane sine fare. I mens informerer den lokale aksjonsnemnda «Informasjonskomiteén for Hattebergvassdraget», så godt dei kan for å få flest mulig til å slutta opp om dette synet. Dei meiner at det såkalla Hattebergvassdraget bør få liggja der, så kan dei som måtte koma etter oss få ta avgjerd om kva dei måtte gjera med det. Utbyggjast må det ikkje i dag, seier formann Sigurd Vikøren i Informasjonsnemnda. Det har vi ikkje behov for i dag, i alle høve ikkje no når vi veit at vi og taper store pengar på all den krafta vi ikkje får selt.

— Nei, la oss heller behalda Hattebergvassdraget som den juvelen det er.

Kryssord nr. 6/82.

Nytt kryssord for alle kryssordinteresserte. Og det er mange, også her i Naturvernforbundet, om vi kaster et blikk på bunken som kommer inn for hvert «kryssordnummer». Også denne gang fine naturbøker i premier til de tre først uttrukne med rette løsninger.

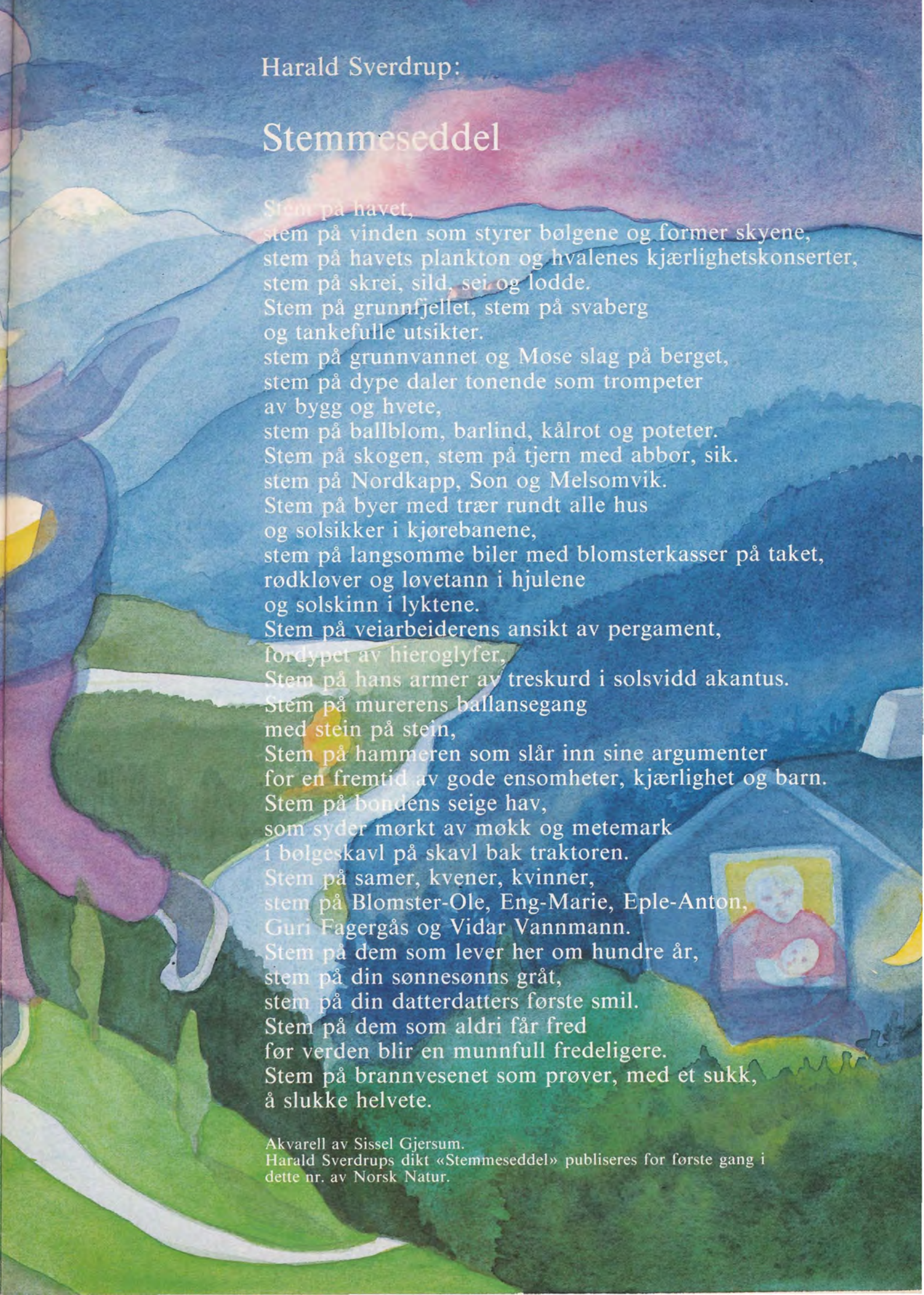
Frist: 10. januar 1983.

Navn:

Adresse:

Poststed:

Harald Sverdrup:

Stemmeseddel

Stem på havet,
stem på vinden som styrer bølgene og former skyene,
stem på havets plankton og hvalenes kjærlighetskonserter,
stem på skrei, sild, sei og lodde.
Stem på grunnfjellet, stem på svaberg
og tankefulle utsikter.
stem på grunnvannet og Mose slag på berget,
stem på dype daler tonende som trompeter
av bygg og hvete,
stem på ballblom, barlind, kålrot og poteter.
Stem på skogen, stem på tjern med abbor, sik.
stem på Nordkapp, Son og Melsomvik.
Stem på byer med trær rundt alle hus
og solsikker i kjørebane,
stem på langsomme biler med blomsterkasser på taket,
rødkløver og løvetann i hjulene
og solskinn i lyktene.
Stem på veiarbeiderens ansikt av pergament,
fordypet av hieroglyfer,
Stem på hans armer av treskurd i solsvidd akantus.
Stem på murerens ballansegang
med stein på stein,
Stem på hammeren som slår inn sine argumenter
for en fremtid av gode ensomheter, kjærlighet og barn.
Stem på bondens seige hav,
som syder mørkt av møkk og metemark
i bolgeskavl på skavl bak traktoren.
Stem på samer, kvener, kvinner,
stem på Blomster-Ole, Eng-Marie, Eple-Anton,
Guri Fagergåss og Vidar Vannmann.
Stem på dem som lever her om hundre år,
stem på din sønnesønns gråt,
stem på din datterdatters første smil.
Stem på dem som aldri får fred
før verden blir en munnfull fredeligere.
Stem på brannvesenet som prøver, med et sukk,
å slukke helvete.

Akvarell av Sissel Gjersum.

Harald Sverdrups dikt «Stemmeseddel» publiseres for første gang i
dette nr. av Norsk Natur.

VASSDRAGSUT- BYGGING FOR ALLE PENGENE?

BÅRD MICHALSEN
intervjuer
KNUT BRYN

Knut Bryn fra Møreforskning mener det er fullt ut mulig å spare 500 GWh i Møre og Romsdal gjennom en-øk tiltak, tilsvarende en halv Rauma-utbygging.

– Bare i Møre og Romsdal vil det være mulig å spare inntil 500 GWh ved lønnsomme energiøkonomiseringstiltak. (En – øk). Dette tilsvarer omtrent en halv Rauma-utbygging. På landsbasis kan man ved rene bygningsmessige enøktiltak spare mellom fem og 10 TWh, eller fra ti til tjue Alta-Kraftverk.

Det er sivilingeniør Knut Bryn i Molde som sier dette til «Norsk Natur». Bryn er engasjert ved institusjonen Møreforskning for å arbeide med et prosjekt om energiplanlegging i småkommuner.

I dag vil det koste 1,5 milliard kroner å tilføre lysnettet i Møre og Romsdal 500 GWh strøm. Bryn anslår at for en halv milliard mindre kan samfunnet ved lønnsomme enøktiltak spare tilsvarende mengde strøm. Bryn mener dette kan gjennomføres ved tiltak som varmegjenvinning, tidsstyring av oppvarming og tettere hus.

Mer komfort – mindre energi

– Framtidas bolig vil gi mer komfort, men kreve mindre energi. Den vil være tett og ha et veltilpasset ventilasjons- og varmegjenvinningsanlegg. Men allerede i dag kan man ved mindre bygningsmessige endringer minske forbruket av strøm ganske betraktelig, sier Bryn.

ULVÅA.

Del av Rauma-Ulvåavassdraget.
Foto Helge Sunde.

Tetting av boligen er nok det letteste å begynne med. Her sjuskes det mye i skjøter og rundt vinduer. Varmegjenvinning er heller ingen heksekunst, mener Bryn. De mest netthendte kan lage et anlegg på egenhånd. Prinsippet for varmegjenvinning er at den friske lufta som strømmer inn i et hus skal oppvarmes med den «oppbrukte» lufta som går ut. Med de eksisterende varmegjenvinningssystemene er det mulig å bruke om igjen 80 prosent av energien som strømmer ut av huset.

Vasskraft mer lettvin

– Men likevel. Er det realistisk å tro at det bare i Møre og Romsdal kan spares inn strøm tilsvarende en Alta-utbygging ved små bygningsmessige endringer?

– I mitt regnestykke inngår at en virkelig kan spare inn rundt 500 GWh. Beparelsen fordeler seg med

40 prosent på industribygg og boliger og 20 på tjenesteytende bygg. Og dette er utelukkende tiltak som har med oppvarmingen å gjøre. Dessuten kommer mulighetene ved mer drastiske forandringer av transportmønstre og industriprosesser, bedre fyringsvaner og reduserte krav til komfort.

– Men dette betyr ikke at sparetiltakene blir satt ut i livet?

– Nei. Det er lettere å planlegge og administrere ett stort vasskraftsprosjekt enn flere mindre enøkprosjekter. Derfor velges gjerne den første løsningen, selv om den er dyrest.

– Naiv tro

Statsbudsjettet innebærer ytterligere innsparinger på posten for offentlig støtte til enøk-tiltak. Det bevilges for eksempel ikke én statlig krone til energisparetiltak i boliger. Bryn mener regjeringen her bygger på

den tanke at lønnsomme tiltak fordi de er lønnsomme blir gjennomført av seg selv:

— Dette er en naiv tro på markeds mekanismene. For husbyggerne vil investeringer i enøk-tiltak, for eksempel i varmegjenvinning, komme på toppen av alle de andre byggeutgiftene. Lån til enøk-tiltak får derfor høyere rente og blir dyrere

«Energioekonomisering betyr rett og slett at vi må stoppe misbruket av energi»

Olje- og energidepartementet

enn lånet for øvrig. Husbyggeren presses på denne måten til å begrave planene om energisparetiltak i boligen, selv om dette også privatøkonomisk vil være rimeligst på sikt. I stedet må han nå betale høyere strømregninger enn nødvendig etterhvert som de kommer.

— Gir arbeidsplasser

— Og konsekvensen av dette resonanmentet...

... er at spesielt gunstige låneordninger må etableres. Forholdene må legges slik til rette av myndighetene at det som er lønnsomt for samfunnet gjøres ubetinget lønnsomt for den enkelte også. Når det for eksempel viser seg at samfunnet vil tjene på å bruke en milliard til energisparing, bør en milliard gjøres tilgjengelig for slik virksomhet.

— Spesielt i trange tider er lang-

siktige investeringer riktig politikk. Vi må ikke glemme at investering i energisparing vil skape arbeidsplasser. Dette gjelder såvel snekkere, elektrikere og rørleggere som produsenter av vinduer og andre byggevarer.

— For ti år siden tenkte ingen på energiforbruket når store bygg skulle planlegges. I dag er innstillingen

en helt annen. Energisparing og alternative energikilder har fått en sjanse med det hoppet energiprisene har gjort. Framover vil utgiftene til energi få bare større og større betydning på ethvert regnskap. Nå haster det med å få fram milliardene til satsing på energisparetiltak. Myndighetene må her spille en langt mer aktiv rolle enn i dag, mener sivilingeniør Knut Bryn i Møreforskning. ☼

— Statssekretær Hans Henrik Ramm, hvordan kan regjeringen forsvare at enøk-tiltak nok en gang får reduserte bevilgninger over statsbudsjettet når slike tiltak påviselig lønner seg bedre enn utbygging av nye vassdrag?

— Det er nok galt å si at bevilgningene går noe særlig ned. Det saken gjelder er at det gis 20 mill. kroner mindre til elektrisitetsforsyningens arbeid med forsterkning av linjenettet. Dette skyldes at vi for hvert år må se på hvor mye vi har råd til og behov for.

— Men uansett: Totalbeløpet til enøk-tiltak på Olje- og energidepartementets budsjett har en 14,2 prosent nominell nedgang. Statsbudsjettet gir ikke et rødt øre til energisparetiltak i boliger. Naturvernforbundet foreslår overføring av en milliard kroner fra Statskraftverkene til Husbanken. Hvorfor vil ikke regjeringen støtte dette?

— Vi har en egen ordning når det gjelder Industribanken. Her kan industrien få støtte til energisparetiltak hvis prosjektet ikke allerede er lønnsomt.

— Men boligsektoren, da Ramm.

— Energisparingen her er for det meste lønnsom med dagens priser på kraft. Det er derfor ikke nødvendig med ekstratiltak. Jeg vil ikke avvise overføringer prinsipielt, men vil først ha lagt på bordet utredninger som viser at dette har noe for seg.

— For boligsektoren viser de best ajourførte forskningsprosjekter at det vil lønne seg å spare inn hele 6 TWh energi, og gå inn med investeringer på over 10 milliarder kroner før det blir lønnsomt med nye kraftutbygginger...

— Betraktningene omkring energioekonomisering i boliger er nok litt teoretiske. Jeg tviler på om denne sparingen vil kunne ha noen særlig betydning for kraftbalansen. Forbruket ligger i dag 2 TWh over Energimeldingens prognoser. Derfor må kraftutbyggingen gå sin gang. Det er ikke rom for overføringer fra Statskraftverkene til Husbanken.

Hans H. Ramm. Foto: Inge Ove Tysnes/Dagbladet.

EN-ØK-tiltak rammes!

Bård Michalsen intervjuer H.H. Ramm, statssekretær i Olje- og energidepartementet

LITTERATUR OM NATUR

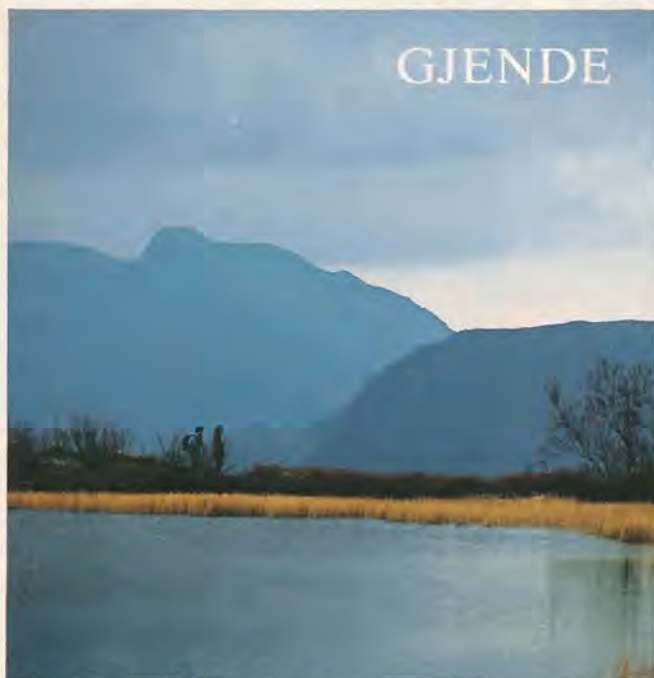

Foto fra boka «Gjende». RF.

Jakt og vilt i Norden

Når jeg får en ny stor jakt-bok fra Gyldendal forlag mellom hendene, reiser spørsmålet seg: har forfatteren Johan B. Steen gått ut fra de moderne naturvernprinsippene for jakt og viltstell slik de kommer til uttrykk i den nye villtoven? Beskrivelsene av artene begynner bra ut fra et jegersynspunkt. Gode tegninger viser hjortedyrene i ulike alder og kjønn som grunnlag for rettet avskyting. Det er imidlertid vanskelig å ta feil av de forskjellige hjortedyrene, mens det er verre for fuglenes vedkommende. Boka er ikke beregnet som noen felthåndbok. Likevel burde tegninger og tekst hatt en bedre markering av kjennetegn og beskrivelse av hvordan artene «oppfører» seg. For eks. burde enkeltbekkasinens karakteristiske sikk-sakk-flukt vært illustrert for å vise forskjellen fra den sjeldne dobbeltbekkasinen. Dessuten burde de fleste endene vært tegnet i den

drakta jegerne møter dem i om høsten og ikke bare i praktdrakt. Forfatterne hadde også tjent på å ta med noen ord om fredningsstatus for de aktuelle artene, selv om de ikke er fredet i hele landet. For flere fredete arter er dette ikke gjort: f.eks. ærfugl, teiste, jerv og ulv.

Likevel gir boka som helhet et positivt svar på mitt innledende spørsmål. De jaktbare artene er satt i en økologisk sammenheng og jegeren finner ihvertfall ingen støtte her til å «skyte vilt».

Til slutt, men for mange svært viktig: Boka har med sine 250 sider fått en luftig lay-out, med vakre fotos og tegninger. Jo, den fenger!

Tore Killingland

Johan B. Steen
Jakt og vilt i Norden
Gyldendal Norsk Forlag

Gjende — Jotunheimens juvel, eller dronning som Ragnar Frislid velger å kalle denne vakre, glassgrønne innsjøen i Jotunheimen, er «hovedpersonen» i Frislids nye bok «Gjende» gitt ut på Cappelen forlag i høst. Han har så å si ligget på kne for Gjende og fulgt innsjøens luner og skiftninger gjennom vår, sommer og høst. Med spill levende naturglede som utgangspunkt har forfatterens kamera og ord fanget inn det viktigste Gjende og Jotunheimen har å by på. Med gamle Jo Gjende, og andre størrelser gjennom tidene som veivisere, åpner han for oss alle Gjendetraktenes natur- og kulturrikdommer. Men først og fremst natur i samspill: stein, vann, planter, dyr, fjell, tåke og tråkk. Etter folk og fe — gjennom århundrer. Veidemenn, bønder og budeier. Ispedt

«de gale botanikere» og «de engelske tindebestigere». Turistene inntok Jotunheimen først i slutten av forrige århundre — og siden har det vært slik. For Gjende og omegn er fotfolkets paradisi nr. 1. Turen over Besseggen med Frislid ble like svimlende ny for meg som da jeg for første gang våget meg over til Memurubu. Og Gjendes botaniske prakt maner han fram i et eksotisk og overraskende mangfold. Som avslutning skildrer han kampen for å verne dette området mot kraftutbygging. Selvsagt gjør han det. Og hele tiden blånes, grønnes og gufses det fra bokas 168 fargesprakende sider. Anbefales! Uten forbehold.

SES

Ragnar Frislid:
Gjende
Cappelen forlag

DYNAMIS

Da jeg leste Finn Alnæs' siste bok «Dynamis», rant en av Storm P's paradokser meg i hu:

— Er verdensrommet begrenset eller uendeligt?

— Det er uendeligt begrenset!

Noe av det mest interessante jeg finner i boka er nettopp Alnæs' filosofiske betraktninger omkring universet. Særlig lar han kjernefysikeren, astrofysikeren, økologen og filosofen Fartein Glitra målføre sine synspunkter. Han finner at ingen av de betegnelser på kosmos som brukes i dag er dekkende, og lanserer begrepet Astromia — og avledet av det — Astram — betegnelsen på en høyere mening. Glitra har intet til overs for teorien om «Big Bang» og får ikke tesen om «Steady State» til å stemme.

Naturverneren Alnæs opererer på flere plan i boka. Fra makrokosmos til mikrokosmos. Gjennom sine funderinger om helhe-

ten setter han Jorden inn i en større sammenheng. Naturens egenverdi og vårt ansvar for den og alle som kommer etter oss trer tydelig fram. Og i det hele øyner vi en kriminalroman. Først finner en sprengning sted og så en til. Det er tale om sabotasje i forbindelse med store naturinngrep. Hvem står bak?

Og hvordan skal vi forholde oss til slike handlinger? Kan de forsvares ut fra en moralsk synsvinkel når hensikten er å hindre naturødeleggelser, spør Alnæs. Og svarer: at et større økologisk ansvar må settes ut i livet gjennom praktisk politikk. Maktapparatet løser ikke økokrisa. Personene i boka har kanskje for mange men sterke og gjennomtenkte standpunkter. Dynamis er den andre boka i romansyklusen Ildfesten.

Torbjørn Paule

Finn Alnæs:
Dynamis
Gyldendal

LITTERATUR OM NATUR

Eineren til glede og gagn!

Naturvernforbundets æresmedlem *Ove Arbo Høeg* har skrevet en bok om *eineren* gitt ut av Norsk skogbruksmuseum. Boka forteller hvordan eineren ble brukt i gamle dager. Forfatteren beskriver hvordan brusen, bresken eller brakjen ble brukt til tau og vidjer, til veggkledning, staur, teiner og fiskekroker. Jamvel til krydder i mat og drikke. Og som munngodt i form av treak, en slags hjemmelaget lakris. Ikke mindre enn 60 – seksti – forskjellige slike praktiske bruksmåter omtales.

Gjennom Høegs beskrivelser av bruken av eineren får vi også et blikk inn i det gamle sjølbergingssamfunnet. Sjølv om dette ofte kunne være drepende hardt, aner det oss så smått at i lag med slitet, kulda og fattigdommen kastet vi også vekk mye vi burde tatt vare på.

Ove Arbo Høeg har gjennom sin bok om eineren gjort en imponerende innsats for å belyse et treslags betydning som kulturfaktor i det norske samfunn. Boka er rikt illustrert i sort/hvitt fotos.

Røyne Kyllingstad

Ove Arboe Høeg
Eineren i norsk natur og tradisjon
Norsk Skogbruksmuseum

Svalbard – det fredede land

Med boka «Svalbard – mennesket i den siste villmark» gitt ut på Universitetsforlaget, ønsker forfatteren *Magnar Norderhaug* bl.a. å vise at Svalbard gjennom årene har vært utnyttet på en ressursmessig forkastelig måte. Det var her i Svalbards fjordområder at massenedslaktningen av grønlandshvalen skjedde, og det så tidlig som på 1600-tallet. Med britiske og nederlandske hvalfangere i spissen, ble grønlandshvalen så godt som utryddet i løpet av knappe 50 år. Siden har bestanden aldri tatt seg opp igjen, og dagens biologer frykter at den aldri vil det. Liknende redselshistorier forteller og beskriver Norderhaug på en levende engasjert måte om andre av Svalbards dyrearter som hvalrossen, svalbardreinen og isbjørnen.

Spennende er det også å lese om arbeidet med å opprette nasjonalparker og reservater på Svalbard. Med god hjelp av skjebnen

og sterke personligheter innen vitenskap og politikk, er nå rundt 50 prosent av Svalbard vernet. Men selv om store deler av Svalbard er fredet til beste for isbjørn, sel og sjøfugl truer nye farer i horisonten. En oljeutblåsning i Barentshavet, som er et av de mest sjøfuglrrike havområder i verden, står for Norderhaug som en «ornitologisk mardrøm».

Denne boka gir innsikt, maner til ettertanke og gir grunnlag for fortsatt sterk verneinnsats for å kunne sikre et av verdens siste villmarkssystemer.

Helge Ingstad har skrevet forordet. Forfatteren har selv illustrert boka med egne fotos og tegninger foruten at endel gammelt og morsomt materiale er brukt. Vel blåst – Norderhaug! SES

Magnar Norderhaug:
Svalbard
Mennesket i den siste villmark
Universitetsforlaget.

Vår forgiftede hverdag

Rykende industripiper var engang et stolt symbol på økonomisk vekst og velstand. I dag vet vi mer. Vekstsamfunnet har ikke bare gitt oss goder, men også en forgiftet hverdag hvor profitt-jaktende industri og drivstoff-slukende biler er de største forurensere.

Kjell I. Wålberg gir oss i *Vår forgiftede hverdag* en grei lettlest og oversiktlig miljørapport om luftforurensingene. Bildet han tegner er kullsort av sur nedbør, fluorutslipp, ozon og bilforurensing. Et eget kapittel om Nedre Telemark er neppe egnet til å trekke turister eller innflyttere til distriktet.

Utgangspunktet for Wålberg er den for alle ikke like selvfølgelige

erkjennelse at alt i naturen henger sammen – og at samspillet lett kan bringes (og virkelig bringes) i ubalanse.

Forurensingene når oss alle, men spesielt hardt rammes bybeboerne.

I norske byer måles stadig vekk store overskridelser av internasjonale normer for hva som ut fra helsemessige hensyn bør aksepteres av luftforurensinger. Sammenhengen mellom forurensingsnivå og luftveisinfeksjoner, kreft og hjerte/kar-sykdommer er klar. Langsiktige virkninger kan forurensingene ha når det gjelder genetiske endringer, fosterskader, endringer i hormonbalansen og fruktbarheten og vår psykiske helse.

Det er langt fram til vi har løst forurensingsproblemene tilfredsstillende. En nyttig alliert til miljøbevegelsen bør fagbevegelsen være. Videre er det klart at problemene bare delvis kan løses lokalt: Internasjonal samarbeid er nødvendig.

Rom Lehrer sa det så bitter-humoristisk i visa «Pollution»: Vi lever i et flott land, men drikk helst ikke vannet – og pust ikke inn lufta.

Det var i USA for 20 år siden. Verden har ikke bare gått framover siden den gang – verken her eller der. Bård

Kjell I Wålberg:
«Vår forgiftede hverdag.»
Aktuell miljørapport om luftforurensingene
Hft. Kr. 87, –
Tiden Norsk Forlag

Glåmdalen Vi kan ikke ensidig tale rovdyras sak

Av Thorbjørn Bakken

— Vi har erkjent at vi som
vikeslag innenfor Norges Na-
hund vil få en del be-
ringer mellom

Dette sier lektor Per Ivar
Kvammen i Elverum til Glåm-
dalen. Han er leder for det ut-
valget som styret i Hedmark
Naturvern nå har oppnevnt for
å kunne stå bedre rustet i hånd-
teringen av fremtidige saker av
art. I tillegg vil søke å
minner

Med en håndfull
ulver her i landet,
får Berntsens ar-
tikkel relevans i
forhold til utklippet
fra «Glåmdalen».

BREDO BERNTSEN:

HUNDEN I SKOGEN

Hvor langt kan en hund løpe inn i en skog? Ja — slik het det i en spørrebok jeg hadde som gutt. Svaret var så rart syntes jeg. Hunden kan bare løpe inn til midten av skogen — løper den lengre løper den ut av skogen igjen!

Dette gamle spørsmålet — og svaret ikke minst — kan bedre enn mangt og meget, illustrere våre kvelende ressurs- og arealproblemer. Og hvor ubarmhjertig svaret på disse er!

Nå vil vel svært få i dag benekte de realiteter vi står overfor med knapphet og press på så mange ressurser. Miljøverndepartementet er opprettet, vernelover er vedtatt, arealplaner utarbeides. Men likefullt vil svært mange av våre ledende folk i politikk, administrasjon og næringsliv stadig søke å løse problemene med et både og — og altså både vekst og vern. Slik kan en fortsatt vekst forsvares. Og det er en løsning som logisk sett er holdbar en viss periode. Men hvor lenge?

Man må kompromisere, heter det. Ja det er sikkert at i demokratiet er kompromisset et viktig stikkord. Alle parter får noe i en konflikt, ingen får alt og må nøye seg med det.

Vanskeligere blir det i det konkrete tilfelle å vite hvor kompromisset ligger, hvor delelinjen skal gå. Hvor passerer bikkja midten av skogen?

Det klassiske eksempel må vel være tautrekkingen om vassdragene. Vi kan ikke verne alt, heter det. Nei, vassdragene er en viktig kilde til energi som må utnyttes. Og ingen naturverner er vel heller uenig i det. Men det uberørte vassdraget er også en viktig ressurs. Som vannkilde, som evigvarende fiskeprodusent, som trivselselement osv. Men hvordan løser man så denne tautrekkingen om vassdragene som utgangspunkt for forskjellige og motstridende verdiutnyttelser? Hvor ligger kompromisset? Halvparten til vern og halvparten til vekst?

Denne løsningen er imidlertid forlenget umulig — omtrent 70 prosent av våre elver er allerede utbygd eller gitt konsesjon. Omtrent 4 prosent er varig vernet. Da burde vel resten vernes da! Nei, det er nok umulig, svares det. Vi kan da ikke verne alt — vekst og vern er løsningen. Men da tenkes det ikke på *alle* vassdragene, men bare på de resterende urørte av dem.

Poenget er vel at skal de økonomiske vekstprosessene bare fortsette og fortsette, må det også få drastiske politiske og atter økologiske konsekvenser. Kompromissene blir mere og mere på ordplanet — lite vernes, det meste bygges ut. Man kaster til og sine øyne på det som tross alt er blitt fredet. Ettervernet er stadig aktuelt (Kfr. B. Berntsen: Fredet natur i fare — om ettervernets

økende viktighet.» Norsk natur 1981:2).

I en verden hvor arealene ikke kan utvides eller ressursene økes — tross all verdens teknikk — må etterhvert som veksten fortsetter, mulighetene for vern bli sterkt minkende. På område etter område ser vi det, i vårt eget land som i andre.

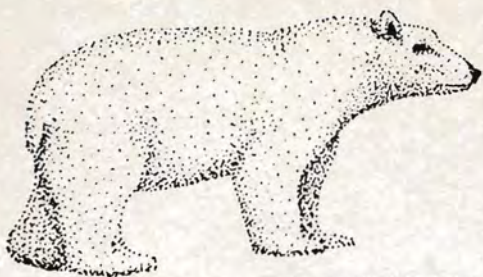
Hver gang det skal bygges ut et nytt vassdrag og naturvernet sier stopp — så høres det at man må være saklig og realistisk og finne seg i at ikke alt kan vernes.

Når det skal bygges veier i viktige friluftsmarker skjer det samme. Hvor ligger kompromisset mellom skogbrukets virkesinteresser og naturvernets og friluftslivets idealer i Osloområdet med over tusen kilometer med bilveier? Et tettmasket nett finnes over det hele — men fremdeles søkes det om å få bygge veier. Og stadig skal det kompromises. Og da i forhold til antallet omsøkte nye veier — ikke i forhold til som allerede finnes av veier.

Attraktive badestrender, produktive korn-arealer, fuglerike våtmarksområder, trolsk granurskog, glitrende elver — alt dette er ressurser som ikke kan tåle stadige inngrep og vedvarende press.

Nei hunden har forlenget passert midten av skogen og ser allerede lysningen — eller helst mørke skyer — der framme... Men skjønner den det? ❖

Magnar Norderhaug

SVALBARD

mennesket i den siste villmark

En beretning om rovdriften på Svalbards naturressurser, og om innsatsen i de senere år for å verne om den rike Svalbard-naturen og dyrelivet der. Forfatteren stiller også et viktig spørsmål: Hvordan bør Norge forvalte Svalbard i framtiden? Kanskje Svalbards framtid verken bør knyttes til kull eller olje, men til en annen verdifull naturressurs som nå raskt forsvinner over hele verden: *Urørt natur*.

Boka er på 157 sider og koster kr 144,00.
Den kan kjøpes i bokhandelen.

UNIVERSITETSFORLAGET

«Norsk Natur»
ønsker sine lesere en
god jul og et godt
nyttår!

«Lovsang til Jotunheimen

*... et praktverk som virkelig yter stor-
jegeren Jo Gjendes og Peer Gynts
eventyrrike bra rettferdighet...
Hans vakre fotografier vil nok få det til
å krible i alle fjellvandrere.»*

Odd Overskott
i Trønderavisa

RAGNAR FRISLID

Gjende

Stort format. Innb. kr. 168,-

CAPPELEN

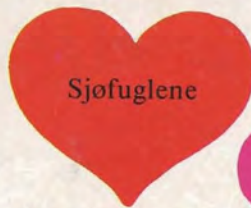
GOD JUL! HAPPY CHRISTMAS

4 Fascinating Books

1. VIKING JOURNEY TO
HAPPINESS (TRAVEL
AND NATURE)
2. SPIRIT OF THE
NORTHERN SKIES
(FREDSROMAN)
3. HENRY THE GOAT
4. LEIF THE REINDEER
(CHILDREN'S BOOKS)

100 KR. INKL. POST

TIL:
TERRY PLANT
11, LYNDHURST AVE,
KINGSKERSWELL
DEVON - ENGLAND

Postgiro Innbetaling

NB!

Bruk talongen inne i bladet!

Sendt av

Adresse

Postnr. og postkontor

Til

NORGES NATURVERNFORBUND

POSTBOKS 8268 HAMMERSBORG

OSLO 1

Postgirokonto

5 09 46 02

5094602 +02+

Kroner

Skriv ingen merknader i dette feltet

Bl. 560cM-T

